

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran 2019, 2(1), 7-28

Geliş: 06.05.2019 | Kabul: 17.06.2019 | Yayın: 28.06. 2019

Ritüelden İnanca Sembolik Bir Yapılanma: Online Alevi Topluluklar

İlkay Şahin*

Öz

Bu çalışma toplulukların modern dönemde geçirdiği sembolik yapılanmayı sanal Alevi toplulukları örneğinde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Makale, modernitenin toplulukları yoketmek yerine ritüelden inanca doğru seyreden bir soyutlama süreci bağlamında sembolik olarak yeniden yapılandığı, sanal toplulukların sembolik inşa sürecinin ürünü bilişsel yapılar olduğu iddiasındadır. Ayrıca, toplulukların sembolik inşa süreçlerinin hız kesmeksizin devam ettiği kanaatindedir. Daha esnek ve bireyci yeni sanal topluluk tiplerinin açığa çıkmış olmasını da bu durumun bir göstergesi olarak görmektedir. Topluluğun geçirdiği bu sembolik inşayı modern ideolojinin kendi yapı ve örgütlenmesi üzerine düşünebilen, kendi kendisini yenileyebilen düşünömselliğinin bir neticesi olarak değerlendirmektedir. Toplulukların giderek daha esnek ve bireyci bir yapıya bürünmelerine neden olan simgesel bir inşadan geçtiklerine dair iddiasını online Alevi topluluklar örneğinde ortaya koymak niyetindedir. Bunun için ABF (Alevi Bektaşî Federasyonu), AABF (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu), Genç Aleviler ve Alevi Forum'dan oluşan aynı örnekleme dair farklı zamanlarda iki ayrı araştırma gerçekleştirilmiştir. Sanal toplulukların yapısında nasıl bir dönüşümün gerçekleştiği ve sembolik inşa sürecinin ne yönde ilerlediğini anlamak için her iki araştırmanın verileri karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanal topluluklar, Alevilik, Kimlik, Din, Sembolik İnşa

A Symbolic Reconstruction from the Ritual to the Belief: Virtual Alevi Communities

Abstract

This article aims to deal with the symbolic reconstruction of the communities in the modern era in the case of virtual Alevi communities. It claims that modernity is symbolically restructuring in the context of an abstraction process that moves from ritual to faith rather than destroying communities, and that virtual communities are cognitive structures of this symbolic construction process. In addition, it is believed that the symbolic construction processes of the communities continue without slowing down. The emergence of more flexible and individualistic new types of virtual communities is seen as an indicator of this situation. It considers this symbolic construction of the community as a result of reflexivity which can reflect on the modern structure's own structure and organization, and to correct and renew itself. It intends to put forward its claim that communities have undergone a symbolic reconstruction that has led to an increasingly flexible and individualistic structure in the case of online Alevi communities. For this purpose, two separate researches were carried out at different times for the same sample consisting of the ABF (Alevi Bektashi Federation), AABF (Federation of Alevi Unions of Germany), Genç Aleviler Forum and the Alevi Forum. The first research was carried out in September 2012- April 2013 by cyber ethnography. The second one was conducted in April 2019 with indirect observation technique. The data of both studies were compared and interpreted in order to understand how a transformation has occurred in the structure of virtual communities and in what direction the symbolic building process is proceeding.

Keywords: Virtual Communities, Alevi, Identity, Religion, Symbolic Reconstruction

ATIF: Şahin, İ. (2019). Ritüelden inanca sembolik bir yapılanma: Online Alevi topluluklar. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 2(1), s. 7-28.

Giriş

Batı Avrupa'nın sosyal, kültürel, ekonomik ve politik hayatını çalkantılı ve geri döndürülemez bir biçimde değiştiren Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali'nin üzerinden yaklaşık bir asır geçmişken bu defa tüm dünya, üstelik sessiz sakin ve bile isteye kendini yeni bir devrimin zamansız ve mekânsız bir imkânlar dünyasını vadeden cazibeli kollarına bırakıvermiştir. 20. yüzyılın yarısında Batı'da geliştirilmeye başlanan ve seksenlerde www (world wide web) kısaltmasıyla evlere kadar ulaşan bilgisayar ve internet teknolojileri, doksanların sonunda tüm dünyayı elektronik bir etkileşim ağını kurarak çepeçevre sarmış ve sanal bir dünyayı kurmuştur. Bu elektronik aydınlanma ya da elektronik devrim (Castells, 2000, s. 693-694), yeni bir etkileşim formunu üreterek doğrudan yaşantı dünyasına sızan ve aidiyeti hedef alan yapısıyla tüm diğer modern devrimlerden daha rafine, hızlı ve radikal bir değişimi başlatmıştır. Zira internet teknolojilerinin gelişimiyle birlikte insanı sosyal bir varlık olarak inşa etmenin ve birey ile sosyal düzen arasındaki geleneksel bağı kurmanın temel kültürel kalıbı olan yüz yüze etkileşime sanal bir etkileşim eklenmiştir. Bu yeni etkileşim ise mensubiyetin üretimini ve toplulukların yapılanma şeklini radikal bir biçimde değiştirmiştir. Bu bakımdan, internet teknolojileri, tüm diğer etkileri bir yana, yüz yüze etkileşime ilave yeni bir etkileşim biçimini açığa çıkarmak, böylelikle de bireylerin kendilerini tanımlama ve toplulukların da kendilerini üretmeleri sürecini doğrudan etkilemek suretiyle asıl vurucu etkisini yaşantı dünyasında yaratmış, sıradan insanı ve yaşantısını kökünden ve geri döndürülemez bir biçimde dönüştürmüştür.

Modern ideolojinin gündelik hayatı bireyselleştiren etkileri nedeniyle yalnızlaşmış, normatif ve ahlaki ilkelerce sınırlandırılmış, üstelik de dünya görüşünü paylaşabileceği, kimlik ve benliğini kamusal olarak sunabileceği kültürel araçlardan büyük oranda yoksunlaşmış bireyler, sanal dünyanın katılımın tümüyle bireysel tercihe bağlı olduğu esnek, anonim ve serbest ortamına akın etmiştir. Bu akın, iki binlerin başında sanal bir etkileşim ağı bağlamında, sınıfsal, etnik, dinsel, politik ya da kültürel ortak anlatı ve paradigmalardan etrafında bir araya gelen ve etkileşime geçen bireylerden müteşekkil sanal toplulukları toplumsal yaşamın bir parçası hâline getirmiştir. Sanal topluluklar, zaman ve mekânın yerel ve bağlamsal sınırlılığını aşan küyerel sanal bir etkileşim ağı içinde örgütlenmişlerdir. Bu yönüyle internetin diğer devrimler gibi periferiye yayılması uzun yılları almamış, periferinin toplumlarını da neredeyse modernliğin merkezleriyle aynı süreçte kuşatması altına almıştır. Son on yılda ise sanal topluluklar daha da esnek ve bireyci bir inşa sürecine girmiş, bireysel senaryolara göre üretilen sahnelenmiş kimliklerden mürekkep simgesel yapılar hâline gelmişlerdir. Zira modern ideoloji, bilgisayar teknolojilerini cep teflonlarına aktararak sıradan insana kendi biyografisini sunma ve benliğini sahneleme imkânını tanıyan daha sofistike, üstelik yüz yüze etkileşimi aramayacak kadar ansal, karşılıklı, çoklu, görüntülü ve sesli bir sanal etkileşim biçimini pazara arz etmiştir.

Yaşantı dünyasını radikal bir biçimde değiştiren bu etkileri, sanal etkileşim ve toplulukları görünürde modernitenin akıbeti ve postmodernitenin imkânını, esasında ise gerçekliğin ontolojisini konu edinen sosyal bilim tartışmalarının merkezine yerleştirmiştir. Bu çerçevede olmak üzere, sanal toplulukları biri geç modern gerçekliğin, diğeri de postmodern hiper gerçekliğin tezahürü olarak gören iki ana eğilim açığa çıkmıştır. İlk görüşte olanlar modernitenin topluluklara yönelik iki ayrı etkisini hatırlatarak hâlâ modern bir dönemin yaşandığını vurgulamışlardır. Bu kanaati paylaşanların ilk kanadı, modernite ile topluluk arasında antagonistik bir ilişkiyi kurmuştur. Buna göre internet teknolojileri modernitenin geleneksel topluluğu ve aidiyeti yok eden rasyonelleşme ajanlarından biridir. Zira bireyleri toplumsal yaşamdan soyutlayarak yalnızlaştırmakta, ortak değerlere göre sosyalleşmelerini imkânsızlaştırmakta ve topluluğun dibini kazmaktadır. Sanal toplulukları moderniteyle ilişkilendiren diğer görüşün sahipleri ise topluluğun yok olmadığını, aksine modern ideolojinin düşünümsele krizlerine duyarlı

olarak modern bir inşadan geçtiğini savunmaktadır. Buna göre modern topluluklar 20. yüzyılın yarısından itibaren gündelik hayatta nesnelleşmeye başlamıştır. Sanal topluluklar ayrı birer gerçeklik değil, gündelik hayatta tecessüm eden modern toplulukların sanal alandaki uzantıları ve sanal formlarıdır (Bkz. Şahin, 2016; 2013). Me-seleye postmodernist bir gözle bakanlar ise sanal toplulukları, toplumsal olanın ve sosyal gerçekliğin yok olduğunu, simüle edilmiş hipergerçekliklerin dünyaya hükmettiğini gösteren, ampirik dünyadan tümüyle bağımsız, ayrı bir gerçeklik olarak görmektedir (Mellor, 2004, s. 360).

Bu çalışma, modernitenin toplulukları yok etmek yerine ritüelden inanca doğru seyreden bilişsel bir soyutlama süreci bağlamında sembolik olarak yeniden yapılandığı, sanal toplulukların da bu sembolik inşa sürecinin ürünü bilişsel yapılar olduğu iddiasındadır. Ayrıca, toplulukların sembolik inşa süreçlerinin hız kesmeksizin devam ettiği kanaatindedir. Daha esnek ve bireyci yeni sanal topluluk tiplerinin açığa çıkmış olmasını da bu durumun bir göstergesi olarak görmektedir. Topluluğun geçirdiği bu sembolik inşayı ise modern ideolojinin kendi yapı ve örgütlenmesi üzerine düşünebilen kendini düzeltebilen ve yenileyebilen düşünümseelliğinin bir neticesi olarak değerlendirmektedir. Nitekim modern ideoloji 20. yüzyılın ilk yarısına kadar, geleneksel toplulukları ve aidiyeti sökerek yerine rasyonel topluluk ve kimlikleri koymuştur. Buna bağlı olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında etnik, dinsel, sınıfsal ve kültürel modern topluluklar gündelik hayatta nesnelleşmiştir. Ancak modern ideoloji kendi yarattığı sosyal, kültürel ve ekonomik krizler nedeniyle, 20. yüzyılın son çeyreğinde tebarüz eden düşünümsel bir devinim içine girmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın moderniteye güveni sarsan etkilerine kapitalizmin küresel darboğazı da eklenince modern ideoloji, hantal ve katı, o nedenle de küresel bir dünya düzenini kuramayacak kadar verimsiz makro yapıları ve meta anlatıları buharlaştırarak esnetecek neoliberal bir yeniden yapılanmayı başlatmıştır. Kapitalizm postfordist esnek üretim modelini benimsemiş, üretim ilişkilerine dayalı sosyal yapının yerini tüketim kültürüne dayalı bir yapı almıştır. Doksanlarda iki kutuplu dünyanın çökmesinin ardından sınırların ve iktidar alanlarının alabildiğine küçüldüğü ve akışkanlaştığı yeni bir küresel politik düzen inşa edilmeye başlanmıştır. Sanal etkileşim ve topluluklar da işte modern ideolojinin bu neoliberal yapılanmasının hemen arefesinde açığa çıkmıştır. Bu yönüyle, modern ideoloji düşünümsel olarak kendini yeniden yapılandırmaya bir kez daha topluluk ve kimlik tasavvurlarını dönüştürerek başlamıştır. Neoliberalizmle birlikte topluluk ve kimlik tasavvurları simgesel inşa sürecinin yeni bir aşamasına girmiştir. Meta anlatılardan bireysel senaryolara doğru esneyerek ilerleyen ve bireyi makro yapılar karşısında güçlü bir fail hâline getiren bu simgesel inşa, iki binlerin ilk on yılında bireylerin meta anlatıların rehberliğinde kurduğu kolektif kültürel kimlikler ve bu kimliklerden mürekkep topluluklarda tezahür etmiştir. Son on yılda ise yaşam tarzları ve dünya görüşlerini göstermek suretiyle kimliklerini kamusalılaştırmak isteyen bireylerin sahnelenmiş kimlik ve topluluklarında tecessüm etmiştir. Bireyler, sosyal medyanın yüz yüze etkileşim kadar sıradan ve gündelik bir etkileşimi kurduran ortamına aile, arkadaş ve akraba gibi birincil, muhalif, ünlü, politikacı, meslektaş ya da patron gibi ikincil etkileşim örüntülerini ekleyerek bireysel senaryolarını oynayabilecekleri ve kimliklerini sahneleyebilecekleri kendi sanal topluluklarını inşa etmişlerdir.

Bu çalışma, toplulukların giderek daha esnek ve bireyci bir yapıya bürünmelerine neden olan simgesel bir inşadan geçtiklerine dair iddiasını online Alevi topluluklar örneğinde ortaya koymak niyetindedir. Bunun için ABF (Alevi Bektaşî Federasyonu)², AABF (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu)³, Genç Aleviler⁴ ve Alevi Forum'dan⁵ oluşan aynı örnekleme dair, farklı zamanlarda iki ayrı araştırma gerçekleştirilmiştir. İlk araştırma, 2012 Eylül- 2013 Nisan arasında siberetnografik bir yöntemle gerçekleştirilmiştir. İkincisi ise 2019 Nisan ayında dolaylı gözlem tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Sanal toplulukların yapısında nasıl bir dönüşümün yaşandığı ve

sembolik inşa sürecinin ne yönde ilerlediğini anlamak için her iki araştırmanın verileri karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Ritüel Topluluklardan Sanal Topluluklara

Modern topluluklar, ritüelden inanca doğru seyreden rasyonel bir yapılanmanın ürünüdür. Bu rasyonel değişimin bir ucunda ritüellerin yarattığı etnografik topluluklar, diğer ucunda ise rasyonel mitlerin biz tasavvuru etrafında bir araya getirdiği, çoğu zaman birbirini bile tanımayan bireylerden müteşekkil soyut ve yapay topluluklar bulunmaktadır. Etnografik topluluklar, mevcudiyetlerini ritüellerin bireylerin fiziksel ve sosyal olgunlaşmaları arasında bir eşgüdümü tesis etmek suretiyle doğal ve kendiliğinden bir mensubiyet biçimini, atfedilmiş statü ve rollere dayalı bir sosyal yapıyı inşa ve idame ettiren, yanı sıra da geleneğin içselleştirilmesini sağlayan etkilerine borçludur. Ritüeller, bireyleri geleneğe göre kültürlendirmek ve doğuştan getirdikleri fiziksel özellikleri sosyal statü ve rollere dönüştürmek suretiyle bireylerle sosyal düzen arasındaki bağı kurmakta ve onları toplumun doğal mensubu hâline getirmektedir. Üretimi öteki imgesine ve ötekiyle antinomik bir ilişkinin tesisine bağlı olmayan geleneksel toplulukların bu doğal ve organik mensubiyet biçimi aidiyettir. Aidiyeti kolektif hâle getiren ise kamusal ritlerdir. Kamusal ritler, tüm mensupların katıldığı, kolektif ve yüz yüze etkileşime dayalı mevsimsel ve takvimsel geçiş anlarında sosyal yapıyı ters düz ederek topluluğun kendi kendini eleştirmesini ve yenilemesini de sağlamaktadır (Turner, 1995, s. 97; 1974, s. 272-274; Şahin, 2019). Toplum eleştirisi ve döngüsel yenileniş ise daima dönüşüm hâlinde olan müphem bir dünya anlayışını inşa etmektedir. Bu yönüyle ritüel topluluklar, kolektif aidiyetlerden müteşekkil, kan bağı ve akrabalığın belirleyici olduğu, toprağa dayanan, doğal bir değişim ve gelişim seyrine sahip, bağlamsal ve yerel endogamik topluluklardır. Tam da bu nedenlerle müphem ve müphem oldukları için de modern ideolojinin hasmı geleneksel yapılardır.

Ritüel toplulukların aksine, modernitenin ayırıcı özelliği müphem bir dünya fikrine tahammülsüzlüğüdür. Kendisini inşa ve idame ettirebilmek için müphemlikle özdeş geleneksel yapıların kökünü kazımıştır. Bunun için ise tanımlama ve sınıflandırmayı, böylelikle de dünyayı katı ve sabit bir yapılandırmadan geçirmeyi varoluş stratejisi hâline getirmiştir (Bauman, 2003, s. 18). Her türlü doğal süreci, doğuştan ve yerli olanı, tanımlanmadığı ve sınıflandırılmadığı için irrasyonel, irrasyonel olduğu için de kendi iktidar alanı ve varlığı için bir çeşit kaos ve tehdit olarak gören modern ideoloji, müphem olana karşı daima teyakuzda kalmak üzere kendini sosyal yapı ve kültür üzerinde düşünüp eleştirebilecek, tanımlayarak aralıksız rasyonelleştirebilecek biçimde yapılandırmış, yani kendi düşünümünü inşa etmiştir. Kendisini idame ettirmek için topluluk ya da bireyler gibi haricî bir müdahaleye gereksinim duymayan bu düşünümSELLİK, sadece tanımlamak ve sınıflandırmakla kalmamış, Giddens'in dediği gibi, müphem ve irrasyonel olarak gördüğü geleneksel düzeni titizlikle yerinden çıkartmış ve yerine rasyonel muadillerini yerleştirmiştir (2012, s. 12-25). Modern ideoloji, kendini inşa ve idame ettirmeye ritüel düzeni yerinden çıkartmak suretiyle premodern toplulukların yerine rasyonel muadillerini koyduğu bir değişimler serisini yaratarak başlamıştır. Bu görüşün en bilindik savunucusu M. Weber'dir. Weber, modern ideolojinin bu düşünümSEL hareketini Hristiyanlığın geçirdiği dinsel rasyonelleşmeyle ilişkilendirmekte ve Orta Çağ Avrupa şehirlerine kadar geri götürmektedir. Ona göre Hristiyanlık, Avrupa'daki toplumu klanlara bölerek parçalayan ritüel akrabalığı ortadan kaldırmak suretiyle homojen bir inanç kardeşliğini aşama aşama tesis etmiştir ki bu kardeşlik yasal sözleşmelerin bir arada tuttuğu modern yurttaşlığın ve modern şehir topluluklarının öncül formudur. Avrupa kentsel topluluğu, ritüel bir akrabalık değil, bireyleri inanç akrabalığı içinde homojenleştiren modern bir topluluktur (2010, s. 130-145). Üstelik Weber'e göre Avrupa modernliği de Hristiyanlığın ritüel akrabalığı bozmak ve yerine inanç kardeşliğini yerleştirmek suretiyle gerçekleştirdiği rasyonelleşmenin bir ürünüdür. Doğru toplumları, bu etkiden mahrum kaldıkları, ritüel düzenlerini ve doğal akrabalıklarını korudukları

için modern değil, geleneksel kalmış, Hristiyanlığın geçirdiği dinsel gelişime paralel olarak rasyonelleşen Batı ise modernliğin katedrali hâline gelmiştir (2010, s. 130-145). Bu yönüyle Weber için Asya dinlerinin aksine, Hristiyanlık, ilerlemeci sosyal bir doktrindir. Bireysel sorumluluk, sosyal universalizm ve eşitlik gibi modern Batılı düşüncelerin de mayasıdır (Turner, 1986, s. 78-81).

Weber'e göre modern ideolojinin mayası olan ritüelsizleşme ve buna bağlı inanç kardeşliği, Protestanlığın meslek ahlakında nihai formuna erişmiştir. Meslek ahlaki, kurtuluşu eylemsel bağlamından çıkartarak inançla özdeşleştiren bir çeşit soyutlama, yani bir entelektüalizasyon sürecinin nihai noktasıdır (Weber, 1998, s. 417-420). Weber'e göre bir soyutlamanın ürünü olan meslek ahlaki kapitalizm ve bürokrasi gibi modern yapıların ve modern ideolojinin ruhudur. Ancak, modern ideoloji süreç içinde dinsel ruhunu kaybetmiş geride ruhsuz ve anlamsız yapılar kalmıştır (Tenbruck, 1980, s. 335-345). Araçlarla amaçların yer değiştirdiği bir rasyonelliği üreten bu değişim ise topluluğun ortak kozmos anlayışını parçalamış ve bireylerin rasyonel iradeleriyle seçeceği sayısız seküler kurtuluş ideolojisini açığa çıkarmıştır (Weber, 1998, s. 226-227; 2012, s. 248-251). Bu yönüyle, ritüellerin yerlerini rasyonel inançlara terk etmesine neden olan entelektüalizasyon süreci, beklenmedik bir sonucu da beraberinde getirmiş, inanç kardeşliğine dayalı cemaati parçalamış ve çoğulcu bir yapıyı yaratmıştır. Weber, seküler ideolojilere modern entelektüel statü gruplarının kurtuluş anlayışlarını, bilimi ve sosyalizmi örnek göstermektedir. Seküler ve rasyonel inançlar tarafından bütünlüğünü parçalanmış dünya ise, Weber için, büyü bozulmuş bir dünyadır (Weber, 2012, s. 248-251).

Weber'in söylediklerinden anlaşılan o ki Protestanlık, kurtuluşun yolunu çalışma ahlakına bağlayan bir anlayışı şekillendirmiş, bu anlayışı yerleştirmek için ilk iş ritüellere savaş açmış, hem dinî hayatı hem de gündelik hayatı ritüellerden hızla arındırmıştır. Protestan zihniyet, çalışmayı kutsallaştırırken aynı zamanda da ritüelleri eğlence, sefahat, şenlik ve tembellikle özdeşleştiren ve günah olarak takdim eden bir anlayışı tesis etmiş ve ritüelsizleşmenin alt yapısını hazırlamıştır (Turner, 1982, s. 27-40). Bu yolla, soyut inanç sistemlerini eyleme, bireyi topluluğa önceleyen ve aralarında katı bir karşıtlığı öngören, inancı ilerililik ve rasyonellik, ritüeli irrasyonellik ve gericilikle özdeşleştiren modern bir ideolojiyi şekillendirmiştir. Bu ideoloji ise topluluk kalabilmeyi bireylerin kendi iradeleriyle rasyonel inançlar etrafında bir araya gelmelerine ve biz tasavvurunu geliştirmelerine bağlı hâle getirmiştir.

Modern ideolojinin tüm gücüyle hayata yerleşmeye çalıştığı 19. yüzyılda topluluğun rasyonelleşen gerçekliğine ilk dikkat çeken, her ne kadar Batılı bağlamı merkeze alarak söylese de, F. Tönnies olmuştur. Cemaat ve cemiyet ayrımıyla Tönnies (2001), premodern toplulukların ölümünü, modern toplulukların ise doğumunu haber vermiştir. Ona göre cemaat gerçek ve doğal iradenin, cemiyet ise araç-amaç ilişkisini kurabilen yapay ve rasyonel iradenin ürünüdür (s. 186). Ön koşulu doğal irade olduğundan cemaat, organik ve yüz yüze etkileşime dayalı duygusal bir birliktelik ve doğal bir ürünken, ön koşulu geçici, üstelik de kurgusal rasyonel irade olduğundan cemiyet formal etkileşime dayalı yapay bir üründür (s. 233, 165). Tönnies'e göre cemaatin temeli büyük aile, klan, akraba ya da dostluk bağlarıyla birbirine bağlı insanların karşılıklı, yakın, sürekli ve dayanıklı etkileşimleridir. Ayrıca, doğuştan gelen atfedilmiş statülerin belirgin, organik dayanışma ve biz duygusunun hâkim, âdet ve göreneklerin belirleyici, ortaklaşa paylaşılan bir ahlak ve kolektif inançların hâkim, sosyal kontrolden aile kurumu ve dini yapıların mesul olduğu bir birlikteliktir. Kan bağına dayalı bu doğal bağ, ortak bir üretim süreci ve organik bir dayanışmayı beraberinde getirmektedir. Topluluğa mensup olmayanlar "yabancı" kabul edilmekte, yabancılar topluluğa kabul edilseler de karar verme süreçlerinde etkin olmaları engellenmektedir. Bu yönüyle, cemaat akrabalığa dayalı bir sosyal

yapı ve kültürün egemen olduğu kapalı bir birliktelik tipidir (s. 254). Doğal iradenin ürünü bu gerçek topluluk, sanayileşme, kapitalizm ve kentleşme, serbest ticaret ve ulus devletin açığa çıkışıyla birlikte zayıflamaya başlamış, yerini kolektif değil, bireysel çıkarlara, tarımsal üretime değil, endüstriyel üretime, âdetlere değil geçici alışkanlıklara, inanç ve ahlaka değil, rasyonel yasalara ve sözleşmeye dayalı, formel etkileşim, mekanik dayanışma ve bilimin güçlü olduğu cemiyete bırakmıştır. Bu modern topluluklarda insanlar birbirleriyle çıkarlarına uygun yapay ve geçici ilişkiler kurmakta, hâkim bir kültür yerine çok kültürlü hayatı yaşamaktadır. Tönnies'e göre geleneksel toplulukların yerini rasyonel toplulukların aldığı bu kültürel değişim, modernliğin daha da güçlenmesine neden olmuştur. Cemiyet tipi topluluklar, kentsel, kozmopolit ve ulusal yaşam şeklinde tezahür etmiştir. Ona göre şehir yaşamı, anlaşmaya dayanmakta, amaç sahibi bireylerden oluşmakta, temelinde ise rekabetçi kapitalist örgütlenme bulunmaktadır. Ulusal yaşam, yasalara dayanmakta, insanların kolektif çıkarlarına göre örgütlenmekte, merkezinde devlet bulunmaktadır. Kozmopolit yaşam ise kamuoyu görüşüne dayanan, bireylerin bilinçlerinde teşekkül eden, merkezinde edebiyatçı ve entelektüellerin bulunduğu yaşamdır. Cemiyetin bu üç formuna karşın, cemaatler ise kırsal alanların köy ve kasabalarında varlığını sürdürmüştür (s. 247-257).

Başta Weber ve Tönnies olmak üzere kurucu sosyologlar, geleneksel topluluğun eriyişi ve modern topluluğun teşekkülünü 19. yüzyıl Avrupası'nın bir gerçeği olarak aynı anda konu edinseler de sonraki sosyal bilimciler, onların görüşlerinin ilk kısmını dikkate alarak toplulukların modern dönemde yok olduğu ve bireyci bir kültürün yerleştiğine dair bir anlayışı benimsemişlerdir. Hâlbuki modern ideoloji, düşünümsel olarak kendini yapılandırdığı her bir hamlesiyle Weber ve Tönnies'in bahsettiği inanç akrabalığına dayalı bu modern toplulukları sürekli olarak yenilemiş, yeni formlarını üretmiş ve çeşitlendirmiştir. Modern topluluğun soyutlama ve inanca dayalı sembolik yapılanma temayülü ise hiç değişmeden sabit kalmıştır. Üstelik bu sembolik yapılanma, topluluğun somut ve organik özelliklerinin hepsini aşama aşama buharlaştırarak ilerlemiş, bilişsel ve simgesel yapısı giderek belirginleşen bir gelişim seyrini takip etmiştir. Ritüelden ayrılmak, toplulukların demirli oldukları mekân ve zamandan soyutlanmalarına, böylelikle de sembolik yapılanmalarına neden olmuştur. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 20. yüzyılın ortalarında modern topluluğun yeni simgesel yüzleri tezahür etmeye başlamıştır. Altmışlara kadar, toprakla özdeş, bağlamsal ve endogamik ortaklıkları temelinde yapılanmış genişletilmiş bir akrabalık sistemi formundaki etnografik topluluklar (Williams, 2009, s. 3-14), hızla yerel köklerinden soyutlanmaya ve yüz yüze etkileşime dayalı yapılarından (Delanty 2003, s. XI-XIII) ayrılmaya başlamıştır.

Ritüelden inanca doğru seyreden soyutlamanın yerini altmışlardan itibaren fiziksel mekândan soyutlanma süreci almıştır. Bireylerin dağınık olarak yaşadıkları fiziksel mekân, merkezinde makro yapıların bulunduğu bir ağa dönüşmüş ve sosyal bir mekân inşa edilmiştir. Meta anlatıların çekim gücüne kapılan bireyler, makro yapıların çatısı altında bir araya gelerek bir biz tasavvurunu geliştirmiş ve bilişsel toplulukları teşekkül ettirmiştir. Modern ideolojinin dünyayı iki ayrı kutba ayırarak tesis ettiği küresel sosyopolitik yapı, meta anlatıları sahiplenen toplumsal hareketleri teşvik etmek suretiyle toplulukların geçirdiği bu makro yapılanma sürecini perçinlemiştir. Dünya, neoliberalizmin yüzünü açıkça gösterdiği seksenlere kadar makro yapıların meta anlatılarına referansla yapılan ideolojik topluluklar ve kimliklere ev sahipliği yapmıştır. Ortak ideolojilere referansla sosyal hareketler içinde bir araya gelen bireyler, çatışma ve gerilimler bağlamında inşa ettikleri biz ve öteki tasavvurlarından hareketle ideolojik kimlikleri ve toplulukları inşa etmişlerdir. Seksenlerden itibaren topluluklar yeni bir sembolik inşa sürecine girmiş, kültürel kimliklerden mürekkep topluluklar açığa çıkmıştır.

Şahin, toplulukların geçirdiği, bu sembolik yapılanmayı modern ideolojinin düşünümsel bir refleksle dümenini yavaş yavaş neoliberal politikalara çevirmesinin bir sonucu olarak görmektedir. Ona göre toplulukların 20. yüzyılın ortalarına kadar ge-

çirdiği rasyonel yapılanma, modern ideolojinin kendini inşa etmek için müphem geleneksel düzeni yerinden çıkartan düşünümsel hamlesinin bir ürünüdür. Bu ilk hamle, dünyayı Rönesans, Reform, Aydınlanma, Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali, Birinci Dünya Savaşı, Büyük Buhran ve İkinci Dünya Savaşı gibi aşamalardan geçirerek geleneksel ritüel düzeni yerinden çıkarmış, hayatı müphemlikten arındırmış ve makro yapılar hâlinde katılaştıran rasyonel bir düzeni tesis etmiştir. Bununla birlikte, modern kapitalizm, katılaştıkça hantallaştıran modern düzeni esnetmek, böylelikle de küresel bir yeni dünya düzenini kurarak iktidar alanını genişletmek için 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren düşünümsel yeni bir yapılanma içine daha girmiştir. Postfordist esnek üretim modeline geçmiş, yanı sıra da neoliberal politikaların bir gereği olmak üzere özellikle seksenlerden itibaren makro yapıları ve meta anlatıları tüm dünyada çökertmiştir (Şahin, 2018). Yeni dünya düzeninin ayak sesleri olan bu yeni yapılanma, işe tıpkı Protestan bir zihniyetin mayalandığı günlerde olduğu üzere bir kez daha aidiyet ve topluluğu yeniden üreterek başlamıştır. Fiziksel olarak bir arada olmayı, aynı mekân ve toprak üzerinde yaşamayı, yüz yüze etkileşime girmeyi, kolektif davranış ve pratikleri uygulamayı gerektirmeyen, zamansal ve mekânsal bağlamını tümüyle yitirmiş, katılım, örgütlenme ve etkileşim biçimi tamamen bilişsel, soyut ve sembolik topluluklar açığa çıkmaya başlamıştır. Bu topluluk tipi, zaman, emek ve para açısından verimli sembolik etkileşim formu, kolaylıkla dâhil olup kolaylıkla ayrılmaya imkân tanıyan esnek üyelik biçimi, bireylerin illaki resmi kimlikleriyle ve sözleşmelerle katılmalarını, dolayısıyla da sorumluluk almalarını gerektirmeyen anonim ortamı, bireysel anlatıları esas alan kültürel yapısı nedeniyle bireyleri hızla içine çekmiştir.

Bu çerçevede olmak üzere, altmışların makro yapıları içinde örgütlenen ideolojik toplulukları giderek zayıflamış, seksenlere gelindiğinde mikro milliyetçi anlatılara göre yapılanmış, kültürel kimliklerden mürekkep daha esnek topluluklara dönmüşlerdir. Etnik, dinsel, dilsel ve kültürel referansların beslediği mikro milliyetçiliklere göre yapılan bu toplulukların tohumlarını ise sömürgeciliğin sona ermesi, kentleşme ve sanayileşme gibi nedenlerle altmışlarda ulusal ve uluslararası göç hareketleriyle modern alanlara taşınan ve bir ağ etkileşimini kuran etnografik topluluklar atmıştır. Neoliberal politikalar, modern alanlara göç eden ve var olabilmek için geleneklerini rasyonelleştirmek zorunda kalan toplulukların görünür-lüğünü artırmıştır. Etnografik toplulukların modern alanlarda kurduğu yerel etkileşim ağları, neoliberal politikaların iki kutuplu ideolojik dünyayı, beraberinde de meta anlatıları ve makro yapıları yerle bir etmesiyle birlikte küyerel sosyal, politik, ekonomik ve kültürel etkileşim örüntüleriyle birleşmiştir. Seksenlerde açığa çıkan toplulukların bu esnek ve soyut yapılanmasına Anderson ulus ve milliyetçilik örneğinde tasavvur edilmiş topluluklar kavramıyla işaret etmiştir. Anderson, bu kavramla, tarihsel, kültürel ve coğrafi köklere referansla inşa edilen bir biz tasavvuru ve bu tasavvurun mayaladığı rasyonel ve kurgusal kimliklerden mürekkep, somut değil bilişsel ve soyut, bu nedenle de yapay bir topluluk tipini kastetmiştir (1991). Yerel kültürel referanslar ile kimliğin göstergelerini gündelik hayatta artıran bu süreç kimilerince geleneksel toplulukların yeniden dirilişi, uyanışı ve canlanması olarak görülmüştür. Oysa dirilen, gerçek geleneksel topluluk değil, onun rasyonel bir yapılanmadan geçerek teşekkül etmiş modern bir formu, geleneksel aidiyet değil, kurgulamaya dayalı yapay bir mensubiyettir. Zira ritüelden inanca doğru seyreden soyutlamanın aşamalarından birisi olan bu neoliberal yapılanma, toplulukların etkileşim, zaman, mekân, mensubiyet ve kültürlenme gibi somut, doğal ve organik yapı taşlarını birer birer buharlaştırarak ontolojik gerçekliklerini yitirmelerine, tümüyle bilişsel ve sembolik birer yapı hâline gelmelerine sebep olmuştur. Seksenlerden sonra aynı somut mekân üzerinde olmaya, fiziksel etkileşime, organik ve doğal bağlara ihtiyaç hissetmeyen, üstelik de bağlamsız sembolik topluluklar hayatın birer gereceği hâline gelmiştir.

Modern ideolojinin topluluk yapısını esneterek ürettiği bu soyutlama ve sembolik yapılanmanın vurucu nihai hamlesi ise sanal topluluklar olmuştur. Geleneksel toplulukların modernitenin ilk günlerinden beri geçirdiği yapı yıkımı ve soyutlama, sanal toplulukların şahsında tekâmül etmiştir. Gündelik hayat içinde küyerel bir sosyal etkileşim ağı üzerinde kurumsallaşan topluluklar, teknoloji vasıtalı bir etkileşimin kurulduğu, soyut bir mekân üzerinde yerleşik sanal ağlara hızla eklenmiştir. Bireylerin etnik, dinsel, sınıfsal ya da politik referansları kendi iradeleriyle seçerek bağlandıkları, aynı anda hem sanal hem de sosyal ağ etkileşimiyle birbirine bağlı topluluklar gündelik hayatın olağan bir parçası hâline gelmiştir (Delanty 2003, s. X-XIII).

Şahin (2013), sanal ortamda bir araya gelen bu kolektif birliktelikleri modern bir topluluk olarak görmeyi mümkün kılan üç temel özellikten bahsetmektedir. Bunlardan ilki sanal etkileşimdir. Sanal etkileşim bireylerin birbirlerini görmelerini ve yüz yüze etkileşimde bulunmalarını gerektirmeyen, etkileşimin teknoloji vasıtalı rasyonel bir formudur. Modern hayatın bireyselleştiren etkilerine, modern ideolojinin güvensizlikleri artıran sosyal, kültürel, politik müdahaleleri ile kriminal sorunları da eklenince, bireylerin bu anonim, esnek, mesafeli, dolayısıyla da güvenli ve verimli etkileşime ilgileri artmıştır. Sanal etkileşim, diğer yazılı ve görsel medyadan farklı olarak bireylere kendilerini ifade etme ve ortak bir dünya görüşüne göre bir araya gelebilme imkânını da tanımıştır. Ayrıca, sanal etkileşimin gerçek kimliklerle katılımı gerektirmeyen anonim yapısı, modern bürokratik yapının yasal ve politik kontrol mekanizmaları veya ahlaki ya da kültürel kalıp yargılar nedeniyle gündelik hayatta dünya görüşü ve yaşam tarzlarına uygun bir kimliği sahneleyemeyen bireyler için serbest bir alanı yaratmıştır. Bu alan, teknoloji vasıtalı olduğundan bireyler arasında özel yaşantının korunabileceği güvenli bir mesafeyi de tesis etmiştir. Üstelik bireylere istedikleri an dâhil olup istedikleri an ayrılacakları hızlı ve esnek, dahası sorumluluk ve yükümlülüklerden azade bir iletişim biçimini hazırlamıştır.

Şahin'e göre (2013) sanal birliktelikleri topluluk olarak görmeyi mümkün kılan bir diğer özellikleri ise sanal ağ yapılarıdır. Mesafe ve zamanın eridiği teknolojik ağ yapısı sanal toplulukların yayıldığı uzamı oluşturmaktadır. Sanal topluluklar zamansal ve mekânsal bağlamlarını büyük oranda kaybetmiş olsalar da bu ağ yapısı çoğu zaman offline ağlarla eşgüdümlüdür. Sanal ağlar sadece offline sosyal ağlarla birleşmemekte, yerel ve küresel ağları da bir araya getirmektedir. Bu küyerel ağ yapısı yerel gelenekler ile modernliğin yolunu kesiştirmekte, hem yerel toplulukların offline ve online küyerel bir etkileşim ağı içinde buluşmasına, hem de geleneklerini modernleştirerek yeniden yapılanmalarına hizmet etmektedir. Ayrıca, sanal ağlar, toplulukların kendilerini üretmelerine olanak tanıyan sosyal, kültürel, politik ve ekonomik sermayeyi teşekkül ettirmektedir (Wellman, 2002, s. 11, 13-15). Sander ve Putnam'a göre bunun somut örneği, 11 Eylül saldırılarının ardından, 2004 yılında bireyleri eski okul ve mahalle arkadaşlarıyla bir araya getirmek üzere kurulan Facebook ile 2006 yılında bireylere kendi dünya görüşlerini ifade etme olanağını tanımak üzere kurulan Twitter'in yarattığı sosyal, politik ve kültürel sermayedir. Onlara göre sosyal medya, Amerikalıların modernitenin yarattığı krizlerle sarsılan ve ikiz kulelere yönelik saldırıyla da ağır hasar alan sosyal güven duygularını, yerel ve organik etkileşim örüntülerini sanal âleme taşımak, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve ortak bir görüşü paylaştıkları insanlarla etkileşime geçmelerine olanak tanımak suretiyle yenilemiştir. Sosyal medyanın yenilediği toplumsal güven gençlerin politik ve sosyal tavır alışlarında, ülke meselelerine artan ilgilerinde tezahür etmiştir. Sosyal medyanın, sosyal güveni tazeleyerek ürettiği toplumsal, kültürel ve politik sermaye, sanal ve offline dünyada biz tasavvurunu ve topluluk ruhunu güçlendiren etkileri yaratmıştır. Sosyal ağlar üzerinde arkadaş, komşu, akraba ve hemşehrileriyle görüşen bireyler, sosyal bağlarını güçlendirmiş, toplumsal konulara dair hızlı, kolektif ve güçlü bir toplumsal tavrı geliştirebilmişlerdir (Sander ve Putnam, 2010).

Şahin'e göre (2003) sanal ortam üzerinde bir araya gelen birliktelikleri birer topluluk olarak tanımlamaya olanak tanıyan son özellik, inançsal ortaklığa ve biz tasavvuruna dayalı sembolik yapılarıdır. İnternet, yarattığı sanal ağ ve etkileşim sayesinde, bireylere inandıkları ve kendilerini ait hissettikleri rasyonel inançları ve dünya görüşlerini ilan etme ve paylaşma, aynı kanaatte olan bireyleri bulma, onlarla doğrudan ve karşılıklı etkileşime girme, böylelikle de kolektif kimlikleri üretebilmeye olanağını tanımaktadır. İnternet, sadece inanç kardeşini değil, ötekini de bulmaya, görmeye ve hatta onunla diyalektik bir etkileşime geçmeye imkân vermektedir. Bireyler, gündelik hayatta sahip oldukları ortak tarih, kültür, din ve dil anlayışlarını kapsayan bir dünya görüşüne göre bir araya geldikleri ve kolektif kimlikleri geliştirdiklerinden sanal topluluklar temelde gündelik hayattaki offline toplulukların bir izdüşümüdür. Sanal topluluklar, sadece inanç kardeşliklerini değil, öteki tasavvurlarını da sanal ortama taşımaktadır. İnanç kardeşliği ve öteki imgesi kolektif kimlikleri inşa etmekte birbirlerinin ontolojik suç ortakları olarak işlev görmektedir. Bireyler, inançsal ortakları kadar, belki de bundan daha çok, kendileri gibi düşünmeyen, hatta karşıt görüş ya da çatışma içinde oldukları birey ve gruplara referansla kimliklerini inşa etmektedirler. İnternetin esnek ve anonim etkileşim ortamı, bireylere ötekiyle tanışma ya da ötekini yakından tanıma ve bu doğrudan temastan hareketle kimliğini inşa etme fırsatını tanımaktadır. Üstelik gündelik hayatta farklı sebeplerle bir araya gelmeleri mümkün olmayan karşıt ve çatışmalı görüşler ve sahipleri internet ortamında kolaylıkla bir araya gelebilmekte ya da birbirlerine dair doğrudan malumat edinebilmektedir. Bireyler, gündelik hayatta inşa ettikleri öteki imgesini sanal ortama taşıdıkları gibi, sanal ortamda ötekine dair geliştirdikleri tasavvuru da offline yaşama aktarabilmektedirler. Bu bakımdan, sanal topluluklar offline toplulukları yansıtmak ve temsil etmekle kalmamakta, onlara offline kolektif kimliklerini inşa ve idame ettirebilecekleri sembolik bir modeli de sunmaktadır. Keza memleketleri, yaşları, cinsiyetleri, sosyoekonomik konumları, eğitim düzeyleri ve deneyimleri farklı bireyler, sanal ortamda etkileşim kurarak topluluğun gündelik hayatta nesnelleşmesi için gereken bilişsel alt yapıyı hazırlamaktadır.

Sanal etkileşim ve ağ yapısı üzerinde inanç ortaklıkları temelinde yapılan sanal topluluklar, iki binlerin başına kadar büyük oranda bireylerin mikro milliyetçi paradigmalara göre bilişsel olarak inşa ettikleri kolektif kimliklerden mürekkep offline topluluk ve kimliklerin bir devamı olarak yapılanmıştır. Son on yılda ise siber âlem bireylerin kişisel ağlarında bir araya gelen, gevşek bir biçimde birbirine bağlı bireylerden ve onların sahnelenmiş kimliklerinden müteşekkil topluluklara ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Topluluk ve kimliğin bu yeni yapılanmasından ise sosyal yapıyı daha da esneten ve bireycileştiren, yerleştiği tüketim kültürüyle sosyal etkileşimi sahnelemeye odaklı simgesel bir değiş tokuş formuna büründüren, buradan hareketle de bireyleri benliklerini sahnelemeye ve kendi senaryolarını oynamaya teşvik eden neoliberalizm sorumlu görünmektedir.

Ritüelden İnanca Modern Bir Yapılanma: Alevi Topluluklar

Dünyanın Doğu yakası rasyonalitenin toplulukları ritüelden inanca doğru seyreden bir soyutlama bağlamında sembolik olarak yeniden yapılandırılan etkileriyle Protestan zihniyetin modern bir ideoloji olarak tecessüm ettiği 19. yüzyılda karşı karşıya kalmışlardır. Batı dünyasının kendi sosyal ve kültürel dinamiklerinin etkisiyle sürüklendiği bu yolculuğa Doğu yakası modernite paketlerinin taşıyıcıları vasıtasıyla başlamış, fakat çok kısa bir sürede radikal bir değişimden geçmiştir. Ritüel akrabalığın yerine inanç kardeşliğini koyan Protestan zihniyetin dölediği rasyonel dünya görüşünü barındıran modernite paketleri sıradan insanlara farklı modernite taşıyıcıları vasıtasıyla etkin bir biçimde iletilmiştir. Bu zihniyet dönüşümü, toplulukların ritüel akrabalıktan inanç akrabalığına, mensubiyetin ise aidiyetten kimliğe

doğru ilerleyen bir modernleşmeden geçmesine sebep olmuştur. Alevi topluluklar, modernitenin toplulukları ritüel akrabalıktan inanç kardeşliğine doğru seyreden sembolik bir yapılanma bağlamında rasyonelleştiren ve yeniden inşa eden etkilerinin açık bir biçimde görülebileceği örneklerdendir.

Alevi toplulukların premodern öncülü Kızılbaş gruplar, ritüel bir düzene sahip, akrabalık, sözlü kültür, yüz yüze etkileşim ve kolektif aidiyete dayalı, somut bir mekân üzerinde uzanan etnografik topluluklardır. Ritüel akrabalık, Kızılbaş gruplarda öylesine belirleyicidir ki her bir akrabalık grubu, ayrı bir ocak ve talip topluluğu olarak yapılanmıştır. Ocaklar ve talip topluluklarının her biri ritüeller vasıtasıyla hiyerarşik bir ağ yapısı içinde birbirine bağlanarak yekpare bir Kızılbaş topluluğu teşekkül ettirmiştir. El ele, el hakka şeklinde tarif edilen bu heterojen yapı ocak sisteminde tecessüm etmiş, sistem içindeki her bir akraba topluluk kendisini dedelerin yönettiği ritüeller aracılığıyla birer talip topluluğuna dönüştürerek sınırlarını muhafaza etmiştir. Kızılbaş grupların bu geleneksel yapıları modernleşme paketleri ve taşıyıcılarıyla temaslarının artmasına paralel olarak 19. yüzyıldan itibaren değişmeye başlamıştır. Bu rasyonel yapılanma, kendini tanımlamada yaşanan köklü bir değişimde tezahür etmiştir. Kızılbaşlar, özellikle 1908'den sonra artan bir eğilimle kendilerini Alevi olarak tanımlamaya başlamış, gündelik dil, resmî yazışmalar ve akademik yazın alanında Kızılbaş kavramının yerini hızla Alevi kavramı almıştır. Karolewski söz konu tanımsal ve kavramsal geçişi, Kızılbaş tabirinin taşıdığı kalıp yargılarla açıklasa da (2008, s. 437-438), Kieser, bu geçişin modernleşme paketleriyle etkileşimin artmasına bağlı olarak gerçekleşen oldukça güçlü ve derinden ilerleyen bir değişimin habercisi olduğu kanaatinde.

Ona göre Kızılbaş gruplara modernite paketlerini taşıyanlar, paketin fikir haklarını ellerinde bulunduran, üstelik de bu fikirleri sadece Anadolu'ya değil, dinsel bir görev olarak gördükleri için tüm dünyaya hızla ve etkin bir biçimde yayan Protestan misyonerlerdir. Misyonerler, dünyanın farklı yerlerindeki diğer etnografik gruplar gibi Kızılbaş gruplar arasında da sosyal ve entelektüel faaliyetlerde bulunmuşlardır. Yürüttükleri sosyokültürel ve entelektüel faaliyetlerle, modernleşmenin Osmanlı'yı etkisi altına almaya başladığı bir süreçte, periferide kapalı bir sosyal yaşamı sürdüren Kızılbaşları modern bir zihniyetle temasa geçirmiş ve sembolik bir yapılanmanın zihni alt yapısını hazırlamışlardır. Sağlık ve eğitim alanlarında faaliyette bulunurken, Kızılbaşlarda rasyonel bir zihniyeti de yerleştirmiş, Kieser'in deyimiyle "geniş bir Alevi kitle tarafından takip edilen modern ve daha seküler kimlikli bir yenilenmenin gelişiminde önemli katalitik bir rolü oynamışlardır." Toplumsal yaşamda yürüttükleri faaliyetleri, Kızılbaş gruplara dair bilimsel araştırmalarla takviye etmiş, kavram ve kuramlar geliştirmiş, böylelikle yazın alanında da tezahür eden güçlü bir entelektüel modernleşme modelini inşa etmişlerdir. Ayrıca, bir yandan Kızılbaş grupların sosyal ve bilimsel gelişime olan inançlarını artırırken, diğer yandan da kimi geleneksel inanç ve ritüellerini hurafe olarak görmelerine ve sorgulamalarına, dedelerin otoritesini inkâr etmelerine kapı aralamış, böylelikle modern topluluk modeline yer açmak üzere geleneksel düzeni aşındırılmış ve sekülerleştirmişlerdir (2001, s. 90-108; 2002). Kieser'e göre modern bir inanç topluluğu olarak Alevilik işte bu misyoner mayalamasının ürünüdür. Ona göre, Protestan misyonerler, yarattıkları zihniyet dönüşümüyle Alevileri 15 ve 16. yüzyıllardaki Kızılbaş politik hareketinin ardından ilk defa 19. yüzyılın ikinci yarısında bir topluluk, üstelik de ideolojik bir topluluk olarak yapılanmaya hazır hâle getirmiştir (2001, s. 90-110; 2002).

Kieser'e göre misyonerler sözü edilen ilk Alevi rönesansının ilham kaynağı olmakla kalmamış, seksenlerdeki ikinci rönesansın da entelektüel alt yapısını hazırlamıştır (2001, s. 90-108; 2002). İnşa edilen modern zihniyet, Aleviliği tanımlama adı altında entelijansiya tarafından gerçekleştirilen, topluluğu yeniden yapılandırmaya yönelik entelektüel tartışmalar içinde süreklilik kazınmıştır. Entelijansiya, 19. yüzyılın ikinci yarısı boyunca sosyal faaliyetler ve akademik yazın alanı içinde mayalanan modern topluluk modelini 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren basın yayın teknolojileri ve yazılı kültür

vasıtasıyla Türkçeye aktarmaya başlamıştır. Böylelikle, yazılı kültür, Aleviliğin kurumsallaştırılmasında yönlendirici bir etkiye sahip, bir entelektüeller sınıfını açığa çıkarmıştır (Karolewski 2008, s. 452-453). Aleviliğin nasıl tanımlanabileceğine dair entelijansiya tarafından yürütülen uzun soluklu tartışmalar ise yaklaşım farklılıklarına göre çeşitlenen ideolojik yapılanma modellerini inşa etmiştir. Aralarındaki farklılıklara rağmen yapılanma modelleri, Aleviliği bir inanç, Alevileri de ortak bir inancı paylaşan homojen bir topluluk olarak tanımlama paradigmasına sadık kalmışlardır. Entelijansiyanın yazılı kültür ve entelektüel tartışmalar vasıtasıyla devamlılık kazandırdığı inançsal ortaklığa dayalı bu modern topluluk modeli, 1960'lerden itibaren gündelik hayatta nesnelleşmeye, 1980'lerden sonra da kurumsallaşmaya başlamıştır (Şahin, 2013). Topluluğun geçirdiği ikinci büyük modern yapılanmayı işaret edecek biçimde ikinci Alevi rönesansı olarak tanımlanan söz konusu modern inşa sürecini tetikleyen ve rasyonelleşme paketlerini gündelik hayatta nesnelleştiren ise göç ve kentleşme olmuştur.

Alevi toplulukların ilk yapılanma deneyimi gibi ikincisi de dünyanın farklı bölgelerindeki toplulukların aynı anda geçirdiği küresel değişime paralel olarak gerçekleşmiştir. İlkinde modern ideolojinin yapısal devrimlerle kendini inşa etmesinden kaynaklı tsunamileri misyonerler periferiye taşımıştır. Modern ideolojinin sanayileşme ve kentleşmeyi hızlandırarak kendini yeniden ürettiği ikincisinde ise entelijansiyanın entelektüel tartışmaları modern yapılanmaya rehberlik etmiştir. Bu durum bize bir kez daha toplulukların yapılanma aşamalarının modern ideolojinin tüm dünyayı etkileyen düşünömsel hamlelerine ve bu hamlelerin neden olduğu krizlere duyarlı olarak gerçekleştiğini, üstelik sürecin benzer failer tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Toplulukların küresel bir modern yapılanmadan geçtiği bir süreçte, kırsal Alevi topluluklar kentlere göç etmeye başlamıştır. Şehirlere göç edince modern bir Aleviliği inşa etmeye yönelmişlerdir (Çamuroğlu 1998, s. 94-95). Zira ortak sınırları belli bir mekân üzerinde yaşamayı imkânsız kılan kentleşme, talip topluluklarını dağınık yaşamaya mecbur bırakmış ve Alevileri bir ağ topluluğuna dönüştürmüştür. Ayrıca, ritüelleri yönetecek dedelere erişimi güçleştirmiş ve ritüelleri işlevsizleştirmiştir. Ritüeller işlevsizleşince ocak sistemi ve talip topluluğunu sürdürmek, geleneksel topluluğu ve aidiyeti inşa etmek kentsel alanlarda nerdeyse imkânsız hâle gelmiştir. Kentsel alanlardaki bu modern yapılanma, Alevilerin soyut bir mekân üzerinde bir biz tasavvurunu inşa etmek üzere sol politik hareketlere eklenmelerini, yanı sıra da kurumsallaşmalarını beraberinde getirmiştir. Olsson Alevilerin politik hareketlere eklenmelerini, tarihî güç arayışlarını o günün politik ortamında sol politik söylemlerle birleştirmeleriyle ilişkilendirmektedir (1998, s. 244). Kieser ise İslamcı hareketlerin artışının yarattığı baskıyla alakalı görmektedir (2001, s. 109-111). Bu ve benzeri görüşler bir yana, yazılı kültürle artan temasları ve kurumsallaşma uğraşları, dönemin çatışmalı politik ortamıyla bir araya gelince Aleviler, güçlü bir ötekilik tasavvurunu geliştirmiş, sosyal bir mekân üzerinde biz tasavvurunu üretme eğilimleri artmış ve ideolojik hareketlerin aktörü hâline gelmiş görünmektedir.

Kentli Aleviler, politik birer aktör hâline geldikleri aynı süreçte, bilimsel ve sosyal gelişmeye olan güvenlerini daha da güçlendirmiş, geleneksel inanç, ritüel ve hiyerarşik yapılarını birer hurafe ve batıl itikat olarak tanımlamak suretiyle 19. yüzyılda başlattıkları sekülerleşme süreçlerini büyük ölçüde tamamlamışlardır. Öyle ki birer hurafe olarak gördükleri inançları, ritüelleri ve dedelik kurumuyla mücadele etmeyi ve geleneksel yapının yerine modern bir yapıyı kurmayı politik hareketlerinin temel amaçlarından birisi hâline getirmişlerdir. Böylelikle, sadece grup dışından politik bir ötekini inşa etmekle kalmamış, ritüel akrabalığı esas alan gelenekçi Alevi-

leri de politik öteki hâline getirmişlerdir. Geleneksel yapıyı hedef alan bu ideolojik hareket, 1960'lerden itibaren meyvelerini vermiş, Kieser'in de dediği gibi, Aleviler, dedeleri, gelenekleri ve ritüelleriyle bağlarını tümüyle kopartmışlardır (2001, s. 109-111; 2002). Ritüellerin, dolayısıyla da geleneksel yapının işlevsizleşmesi ise bir aidiyet krizini açığa çıkarmış, buna bağlı olarak geleneksel kolektif aidiyetin yerini alacak rasyonel kimliklerin oluşumuna ve tasavvur edilen bir inanç topluluğunun teşekkülüne zemin hazırlamıştır. Seksen ve doksanlı yıllar, Alevi aydınların ritüel akrabalığa dayalı geleneksel aidiyet biçiminin yerine ideolojik hem fikirliliğe dayalı bir kimlik tasavvurunu ürettikleri ve basın yayın teknolojileri vasıtasıyla yaygınlaştırdıkları yıllar olmuştur.

Ritüel akrabalığı bozan tüm bu gelişmeler, Alevilerin bir inanç topluluğu olarak yapılanmasını ve Alevi kimliklerin inşasını perçinlemiştir. Ritüellerin işlevsizleşmesi, her türlü yerel ve doğal farklılığın kaybolduğu, tüm bireylerin, "Alevi olma" tasavvuru etrafında bir araya geldiği soyut ve sembolik bir inançsal çerçeveyi şekillendirmiştir. Bu sembolik yapılanmayı sıradan insana kadar yaygınlaştıran ve modern bir bilinci şekillendiren ise yazılı basın yayın olmuştur. Modern topluluğun sembolik sınırları entelektüellerce üretilen yazılı kültür içinde kurulmuş, böylelikle ayrı ayrı yerlerde yaşayan, ayrı ayrı ocaklara mensup Alevilerde biz ve öteki tasavvuru, yani ortak bir kimlik inşa edilmiştir. Bu entelektüel model, 1990'lerden sonra bilişsel tasarım olmaktan çıkmış, topluluk, vakıf ve dernekler altında önce Avrupa, özellikle de Almanya, sonra da Türkiye'de kurumsallaşmaya başlamıştır (Erman ve Göker, 2000, s. 102). Alevi yeniden canlanışı olarak adlandırılan tüm bu yeniden yapılanma, Bruinessen'e göre (1996, s. 8), Alevi toplulukların, kan akrabalığına ve sözlü kültüre dayalı, yerel endogamik geleneksel yapısını bozmuş ve rasyonelleştirmiş, onu yazılı kültüre dayalı, doktrin ve uygulamaları olan kamusal bir inanç topluluğu hâline getirmiştir (1996, s. 8). Bu modern sembolik yapılanmayı bir diğer evresine taşıyan ise iletişim, haberleşme ve ulaşım teknolojilerindeki gelişme olmuştur. Dünyanın farkı yerlerindeki Aleviler iki binli yıllardan itibaren ritüellere ihtiyaç hissetmeksizin inançsal ortaklıkları ve biz tasavvuru temelinde sosyal ve teknolojik ağlarla birbirine bağlanmıştır.

Kültürel Kimliklerden Sahnelenmiş Kimliklere: Online Alevi Topluluklar

Medya ve iletişim teknolojileri, Alevi topluluğunun ve kimliğinin kamusallaşmasında (Erman ve Göker, 2000, s. 99), hatta ürettiği söylemlerle Alevi kimliğinin ve topluluğunun yeniden yapılandırılmasında yönlendirici bir rolü üstlenmiştir (Çaha, 2004). Bununla birlikte, medya, entelijansiyanın sesini kamusalılaştırmış, sıradan insana kendi kimlik tasavvurunu ifade etme ve topluluğun inşa ve idamesinde bir fail olarak yer alma imkânını tanımamıştır. Bu durum, internet teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte değişmiş, sanal ortam sıradan Alevileri, kimliğin ve topluluğun inşa ve idamesi sürecinde bir fâil hâline getirmiştir. Böylelikle, internet teknolojileri, dernek, vakıf ya da entelijansiya gibi makro yapılar ile bu yapıların ürettiği meta anlatıların topluluk ve kimliği inşa etmekteki hâkimiyetini kırmış, kolektif kimlikleri inşa etme yetkisini makro yapılardan alarak sıradan insana devretmiştir. O güne değin makro yapılar tarafından oluşturulan topluluk ve kimlik tasavvurunun bireysel yorumlarından müteşekkil çok sesli bir inşa süreci belirlemiştir. Neoliberalizmin meta anlatıları ve makro yapıları yıkan etkilerinin ürünü olan ve sıradan insana kendi senaryosunu sunma, kimlik ve topluluğun inşasında irade sahibi bir fail hâline gelme imkânını tanıyan bu inşa süreci, bireyin failliğini ve iradesini giderek daha da belirginleştirmiştir. Nitekim seksen ve doksanlar boyunca makro yapıların kamusalılaştırdığı biz tasavvuruna göre kültürel kimliklerini inşa eden Alevi bireyler, iki binli yılların başından itibaren sanal dünyanın karşılıklı etkileşime olanak tanıyan ortamına dâhil olmuştur. Sanal dünyanın sembolik dili ve her şeyin mümkün olduğu siber dünyası, bireylere kendi kimliklerinin göstergelerini sahneleyebilecekleri ve dünya görüşlerini paylaşarak kolektif kimlikleri üretebilecekleri ideal bir ortamı hazırlamıştır. Bu yönüyle yazılı medya makro yapılara modern topluluk modellerini kamusalılaştırabilecekleri sembolik bir alanı yaratırken, internet teknolojileri sıradan bireyler

için kendi topluluk ve kimlik tasavvurlarını inşa edebilecekleri sembolik bir dünyayı kurmuştur. Sanal ortam, iki binlerin başında, eşgüdümlü olarak hem makro yapıların ürettiği topluluk modelinin etki alanını genişletmiş, hem de bireylere makro yapıların hantal örgütlenmelerinin tam aksi esnek ve hatta eleştirel alternatif bir etkileşim biçimini sunmak suretiyle onların nüfuz ve hâkimiyetlerini kırmış, tek sessliliği bozmuş ve birey belirlemimli toplulukları açığa çıkarmıştır. Makro yapılar iki binlerin başında kendi topluluk modellerini sanal ortama taşımış, sosyal ağlar ile sanal ağları birleştirerek kültürel kimliklerin üretimine aracılık etmiştir. Ancak, sanal dünyanın, esnek, hızlı ve kolay etkileşime olanak tanıyan, bürokratik ve resmi kurallarca düzenlenmiş bir üyeliği gerektirmeyen, herhangi bir tepkiyle karşılaşmaya mani serbest anonim ortamı, makro yapıların bireysel etkileşim için oldukça hantal kalmasına ve güç kaybetmesine, topluluğun inşa ve idamesi sürecindeki failliklerinin zayıflamasına neden olmuştur. İnternet teknolojilerinin bireyler arası yazılı etkileşime, sesli, görsel ve çoklu etkileşimi eklediği, bireylerin gündelik yaşamlarını ve kendi kimliklerini sahnelemelerine imkân tanıyan programların üretildiği, hatta tıpkı gündelik hayattaki gibi anlık ve istenildiği zaman etkileşim kurmayı mümkün kılacak biçimde sanal dünyanın bireylerin ceplerine sığdırıldığı son on yılda ibre neredeyse tamamen bireye yönelmiştir. Artık bilgisayar ekranının dahi etkileşim için hantal kaldığı, siber dünyanın cep telefonlarının içine sığdırıldığı, bireylerin ansal, karşılıklı, görsel ve çoklu etkileşime geçebildikleri bir sanal düzen açığa çıkmıştır. Artan bireycilik ise 20. yüzyılın son çeyreğine kadar ideolojik bir topluluğu ve kimlikleri, son çeyreğinde ise kültürel kimlikleri mayalayan meta anlatıların ve makro yapıların tekeline iyiden iyiye aşındırmıştır. İki binlerin başında sanal ortama eklenen kültürel kimliklerin yerini, son on yılda, kendi senaryolarını oynamayı isteyen bireylerin, kültürel göstergeleri kamusallaşmak suretiyle inşa ettikleri sahnelenmiş kimlikleri almıştır (Bkz. Şahin, 2018)

ABF (Alevi Bektaşî Federasyonu), AABF (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu), Genç Aleviler ve Alevi Forum'dan oluşan aynı örnekleme dair ilkinin 2012, ikincisini de 2019'da yapmış olduğumuz çalışmaların verilerini karşılaştırdığımızda sahnelenmiş kimliklere doğru ilerleyen bu sembolik yapılanma bariz bir biçimde görülmektedir. Söz konusu yapılanmanın en önemli göstergesi, bireylerin meta bir anlatıya göre bir araya gelerek, çoğunlukla offline yapıların ve kolektif kültürel kimliklerin devamı sanal toplulukları inşa etmelerine imkân tanıyan forumların yerini, son on yılda bireylerin kendi bireysel etkileşim ağları vasıtasıyla sanal topluluk ve kimlikleri üretmesini sağlayan sosyal medyanın almış olmasıdır. 2012 yılında gerçekleştirdiğimiz netnografik araştırma, o günlerde Alevilerin forum sitelerinde ya da Alevileri temsil eden ve onlar adına söz söyleyen dernek ve vakıfların sitelerinde bir araya geldiğini göstermiştir. ABF (Alevi Bektaşî Federasyonu) ve AABF (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu) kurumsal sayfaların, Genç Aleviler ve Alevi Forum ise zikredilen sanal ortamların örneğidir.

Kısmi bir üyeliğe dayalı kurumsal sanal ortamlarda ve karşılıklı etkileşime dayalı forumlarda bir araya gelen bireylerin inşa ettikleri bu sanal yapıları, birer topluluk olarak görmeye sevk eden, offline modern Alevi topluluklarla olan yapısal ve kültürel ortaklıklardır. Bu ortak temeller sanal toplulukların modernleşen topluluğun formlarından birisi olduğunu düşündürmektedir. Söz konusu bu ortaklıklardan ilki zikredilen kurumsal ve bireysel sanal ortamların rasyonel etkileşime dayalı yapılarıdır. Hatırlanacağı üzere, toplulukların modern yeniden yapılanmaları sürecinde ilk değişime uğrayan varoluşsal özellikleri yüz yüze etkileşimdir. Yüz yüze etkileşimin yerini ikincil ve vasıtalı etkileşimler almıştır. Sanal etkileşim ikincil ve vasıtalı iletişimin tipik örneğidir. Sanal topluluklar bireylerin, yer ve zaman gibi bağlamını yitirmiş soyut bir mekân üzerinde, rasyonel iradeleriyle, birbirleriyle ve kurumlarla bağlantı kurmak suretiyle tesis ettikleri işte bu ikincil etkileşimin bir ürünüdür.

Bu yönüyle sanal topluluklar, Tönnies'in sözünü ettiği offline modern topluluklar gibi kendini ikincil etkileşim vasıtasıyla tecessüm ettiren, rasyonel iradenin ürünü kurgusal ve yapay topluluklardır. Bu sanal birlikleri bir topluluk olarak görmeyi mümkün kılan bir diğer yapısal ortaklık ise sanal ağ yapılarıdır. Forum ve kurumsal sitelerde bir araya gelen bireyler, tıpkı offline modern topluluklar gibi farklı fiziksel mekân üzerinde yaşamakta, ancak birbirleriyle kurdukları etkileşim bağlamında soyut bir mekânı ve ağ yapısını teşekkül ettirmektedir. Üstelik Alevilerin bir araya geldiği sanal ağ, gündelik hayattaki sosyal ağların siber ortamdaki uzantısıdır. Zira göç ve kentleşmenin Alevilerin geleneksel topluluk yapısını bozmasıyla birlikte açığa çıkan ve kentsel alanlarda dağınık hâlde bulunan bireyler arasında etkileşimi tesis etmeye ve biz tasavvurunu inşa etmeye yarayan sosyal ağlar, doksanların sonunda sanal ortama doğru uzanmış ve küreselleşmiştir. Alevi kurumları, Almanya merkezli olarak örgütlemeye başladıkları modern yapıyı, internetin yarattığı sanal ortama nakletmiş, sosyal ağları sanal ağlarla, yerel ağları küresel ağlarla birleştirmiş ve küyerel bir etkileşim ağını tesis etmişlerdir. Zamanla bireysel ağlarda bu ağ örüntüsünün bir parçası hâline gelmiştir. Bu ağ örüntüsü ise göç ve kentleşmeyle birlikte ritüellerin işlevsizleşmesine bağlı olarak geleneksel topluluk yapıları bozulan, geleneksel aidiyetlerini ve topluluklarını üretemeyen Alevilere farklı ocaklardan da olsalar bir araya gelebilecekleri soyut ve sembolik bir bağlamı kurmuştur. Ayrıca, birimleri talip toplulukları ve ocaklar olan heterojen yapıları sebebiyle offline hayatta homojen bir bütün hâline gelemeyen Alevilere, inançsal ortaklığın beslediği bir biz tasavvuru ekseninde bir araya gelmeleri ve homojenleşmeleri için gereken alt yapıyı hazırlamıştır. Sanal ortamın yarattığı bu soyut mekân, sanal ağ yapısı ve etkileşim, sanal Alevi toplulukların inşası için gereken alt yapıyı kursa da, sanal ortamdaki bireysel ve kurumsal yapıları sınırları belli, ayrı birer topluluk hâline getiren temel dinamik, paylaştıkları ortak inançtır. Bireyler, kendi dünya görüşlerine göre sanal toplulukların bir üyesi hâline gelmektedir.

Bundan yedi yıl önce yapmış olduğumuz çalışmanın örneklem birimlerinden olan Alevi Bektaşî Federasyonu (ABF) ve Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu (AABF) sanal ve sosyal ağları birleştiren sosyal ortamların tipik bir örneğidir. ABF Türkiye, AABF ise Almanya bağlamındaki Alevi kurumsallaşmasını temsil etmektedir. ABF ve AABF'nin kurumsal internet sayfaları ise geleneksel ritüel akrabalığın yerini alan inanç akrabalığına dayalı modern topluluk yapısının sanal bir uzantısı görünümündedir. Yerel ve geleneksel Alevi toplulukların yerini inanç kardeşliğine dayalı modern homojen bir topluluğun aldığı en önemli göstergesi, her iki sayfanın da yerel ve geleneksel göstergeleri taşıyan ve heterojen bir yapıyı temsil eden sembollerden büyük oranda azade olmasıdır. ABF ve AABF kendine bağlı Alevi kurumların sosyal ve sanal ağ yapısının merkezinde bulunmaktadır. Her iki kurumun sayfasında da kendilerine bağlı kurumların adres ve iletişim bilgileri yer almaktadır. AABF'nin sayfasında üyelik sistemi bulunmazken, ABF'nin üyelerin yorum yapmasına ve etkileşime girmesine olanak tanımayan kısmi bir üyelik sistemi mevcuttur. Karşılıklı etkileşime ve bireysel yoruma açık olmayan bu katılım ve üyelik biçimi, her iki sanal ortamın da meta anlatılara dayalı makro birer yapılanmanın siber âlemdeki uzantıları olduğunu göstermektedir. Kurumsal sayfalarda Alevi inanç, ritüel ve hiyerarşik yapısına dair ayrıntılı bilgi sunulmakta, yapılacak toplantı ve etkinlikler derneğin fiili üyelerine duyurulmaktadır. Ulusal bir sanal ve sosyal ağ üzerinde uzanan ABF'nin 2012 yılındaki sayfası haber, makale, anket ve iletişim adresinin verildiği bölümler ve Federasyon'un tarihçesi, tüzük ve faaliyetleri ile bağlı kuruluşların sunulduğu bölümlerden müteşekkildir. ABF gibi AABF'nin sayfasında da ocak sistemi, dedelik, taliplik, ritüeller, tekkeler, adak ve kurbanlar gibi yerel geleneksel referanslar ve semboller yok denecek kadar sınırlıdır. Sayfası Almanca ve Türkçe olmak üzere iki dillidir.

Her iki kurumsal sayfada da Aleviliği kendi yapılandırma modellerine göre yeniden tanımlamaya yönelik bir içeriğin hâkim olduğu görülmektedir. Bu yapılandırma

modelinin inanç merkezli olduğunun göstergesi ise her iki sayfada da ağırlıklı olarak inancın konu edinilmesi, inanca dair ayrı ve alt başlıklardan oluşan bölümlerin tesis edilmesidir. Avrupa'daki birçok Alevi derneğiyle sadece sosyal ağlar değil, sanal ağlar üzerinde de bağlantılı olduğu görülen AABF'nin sayfasının Türkçe versiyonunda Alevi öğretisi başlıklı ayrı bir kısım bulunmakta, Alevilik öğretisi, kimliği, inanç takvimi ve tarihi şeklinde sıralanan başlıklar altında bilgi verilmektedir. Bu yazılar, genellikle kurum çatısı altında faaliyet gösteren dedeler tarafından kaleme alınmıştır. Sayfada daha dikkat çekici olanı ise Alevi cenaze servisi⁶ ve inanç kurulu⁷ başlıklı ayrı sayfalara yönlendiren linklerin bulunmasıdır. İnanç kurulu başlıklı sayfada Almanya'daki farklı bölgeleri temsil eden heyetlerden müteşekkil bir kurulun üçer yıllığına seçildiği görülmektedir. Sayfada, kurul yanında, dede ve ana eğitimi, inanç kurulundan yazılar, AABF Bölge inanç kurulları, Sivas-Massaker vom 02.07.1993, 12 imam, bölge inanç kurulları, gülbenkler ve kurul iletişim bilgilerine yer verilmektedir. Ayrı bir linkle açılan inanç kurulu sayfasında inanç kurulunu oluşturan dedeler tarafından kaleme alınmış yazılara da yer verilmiştir. Alevilik, cem, dedelik, Zülfikar'ın sembolik anlamı, kırklar, enelhak, tasavvuf, rızalık, dört kapı kırk makam, inanç önderlerinin geleneksel işlevsel görevleri, Alevilikte düşkünlük bu yazılara örnektir. İnanç kurulunun kaleme aldığı yazılar, yerel ve geleneksel bir topluluğu yaratmaktan mesul ritüellerden daha ziyade, biz tasavvurunu ve buna bağlı homojen bir topluluğu üretmekle yükümlü inançsal referanslara odaklanmaktadır. Hatta inanç kurulunun kaleme aldığı Alevilik tanımı/charakterisierung des Alevitentums başlıklı yazıda, Alevilik doğrudan bir inanç sistemi olarak tanımlanmaktadır. Aleviliğin kurumsal yapısını anlatmak üzere açılan AABF inanç kurulu 2012-2015 linki altındaki dedelik ve inanç önderlerinin geleneksel işlevsel görevleri adlı başlıklar da dedeleri inanç önderleri olarak gören ve takdim eden niteliğiyle inanç odaklı homojen bir topluluk modelini sunmaktadır.

Sayfada yer bulan dede ve ana eğitimi programı da Alevi toplulukların geçirdiği inanç odaklı modern sembolik yapılanmanın bir diğer örneğidir. Bu program, hiyerarşik yapı ve üretiminin geleneksel köklerinden ayrıştırılarak rasyonelleştirilmesine neden olmuş görünmektedir. Zira ocak soylu olan, sözlü kültür ve ritüeller içinde eğitilerek yetkilendirilen ve sadece kendi ocağına mensup taliplerine hizmet vermekle yükümlü olan dedelik kurumunun yerine, kurumsal rasyonel bir eğitimden geçirilen ve aldıkları diplomayla cemevine üye tüm Alevilere hizmet verebilen dedelik kurumunu yerleştirmiş görünmektedir. Hiyerarşik yapının bu rasyonel inşası, sınırları ritüellerle ayrıştırılan talip tipi geleneksel topluluktan sınırlarını inançsal ortaklığın belirlediği bir topluluğa doğru ilerleyen bir değişimi haber vermektedir. AABF'nin sayfasında ritüellere yönelik sınırlı sayıdaki referanstan biri Alevi cenaze servisine dair ayrı bir linkle açılan sayfadır. Bu sayfa, ölüm ritüellerinin yerine getirilmesi için ayrıca üye olmak ve aidat ödemek suretiyle yararlanılabilecek bir hizmeti üyelere tanıtmaktadır.

Anlaşılacağı üzere, kurumsal sayfalar dernek ve vakıfların mevcut kurumsal üyelerini bilgilendirme amacına hizmet etmektedir. Bu yönüyle dernek ve vakıfların sosyal ağları içinde Alevi olma ilkesi temelinde bir araya gelerek bir topluluğu inşa eden bireyleri temsil etmekte ve kimliklerini inşa etmelerine olanak tanıyan bir yapılanma modelini onlara sanal ortamda da sunmaktadırlar. Böylelikle Alevi toplulukların modernleşmesine dair kendi meta anlatılarını ve ideolojilerini kamu-sallaştırmaktadırlar. Kurumsal sayfalar bireylerin eleştiri, etkileşim ve yorumlarına kapalı olduğundan, bu sembolik yapılanma modellerinin sosyal dünyada nesnelleşme biçimini ve sıradan insanın yapılanma modellerine bakışını görmek için bireysel etkileşime dayalı ortamlara bakmak gerekmektedir.

2012 yılında yürüttüğümüz araştırmamız göstermiştir ki bireylerin sanal toplulukları inşa ettikleri siber ortamların başında rasyonel tercihleriyle üye oldukları,

karşılıklı, bireysel ve yazılı etkileşim kurdukları, geleneksel ve modern anlam kodlarını paylaştıkları, zaman ve mekânın göreceli hâle geldiği soyut bir alan ve küyerel bir ağ yapısı üzerinde uzanan forumlar gelmektedir. Genç Aleviler ve Alevi Forum bu tür sanal ortamların tipik örneğidir. Forum, domain hakkını satın alan biri tarafından kurulan, farklı konu başlıklarının tartışıldığı sanal sayfalardır. Forumlarda dernek ve vakıflardakine benzer bir yöneticiler hiyerarşisi bulunmaktadır. Ayrıca, dernek ve vakıfların tesis ettiği topluluğa dair meta anlatılar da yoğun bir biçimde yer almaktadır. Bununla birlikte üyeliğe ve bireysel seçime dayalı, bireysel yorum ve eleştiriye açık yapısıyla kurumsal ortamlardan ayrılmaktadır. Her iki sitede de üye olmadan sanal etkileşim örüntülerine dâhil olmak ve paylaşımında bulunmak mümkün değildir. Dernek ve vakıfların sayfaları karşılıklı etkileşime olanak tanımayan tek sesli yapılar, forumlar karşılıklı etkileşime, üyelerin yorum ve eleştiri yapmalarına olanak tanıyan çok sesli ortamlardır. Zikredilen iki forum, bireylerin rasyonel seçimleriyle katılabilecekleri ve sanal etkileşim kurabilecekleri, kimi zaman sanal dünyanın dışına da taşan dayanışma ağlarını geliştirebilecekleri bir üyelik sistemine sahiptir. Bireyler kendi dünya görüşlerine yakın buldukları forumlara üye olmakta, üyelikleri yöneticiler tarafından onaylandıktan sonra diğer üyelerle etkileşime geçmektedir. Üyelik başvurusunda bulunan adaylara sorulan sorulardan birisi Alevi olup olmadıklarıdır. Forumlarda farklı konu başlıkları açılmakta ve bunlar üyeler tarafından tartışılmaktadır. Ayrıca, üyeler kişisel olarak da birbirleriyle mail üzerinden etkileşime geçebilmektedir. Öte yandan, üyeler forumdaki yazışmaları esnasında gerçek isimlerini kullanmamakta, kendilerine takma isim seçmektedirler. Bu durum, her iki forumda da eleştiri ve tartışma ağırlıklı serbest bir etkileşim dilinin yerleşmesine neden olmuş görünmektedir. Meta anlatılara yer verilse de bu anlatılar bireysel yoruma tabi tutulmakta ve bireylerin değerlendirmeleriyle nihai hâlini almaktadır. Buna bağlı olarak bu iki forum da, yoğunluğu değişmekle birlikte, kurumsal sayfalardan farklı olarak, yerel ve geleneksel anlam öbekleriyle örtüşebilecek bir sembolik yapıya sahiptir.

Alevi Forum, kendi ifadeleriyle Alevilere fikirlerini sunabilecekleri bir platform oluşturmak, Alevi toplumunu temsil etmek amacıyla 2001 yılında kurulmuştur. İngilizce, Almanca ve Türkçe dillerinde iletişime olanak tanıyan, kurucusunun İsviçre’de bulunması sebebiyle Avrupa merkezli bir etkileşim ağına sahip, 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 57.000 üyesi bulunan bir forumdur. Genç Aleviler ise Türkiye merkezli bir sanal ortamdır. 2008’de kurulan forumun 2012 yılı itibarıyla 4718 kayıtlı kullanıcısı bulunmaktadır. Forumda verilen bilgilerden üyelerin bir kısmının gündelik hayatlarında da birbirleriyle görüştükleri anlaşılmaktadır. Genç Aleviler yapısal olarak aynı özellikleri paylaştıkları da içerik itibarıyla Alevi Forum’dan ayrılan niteliklere de sahiptir. Söz konusu içerik farklılığı, Aleviliğin nasıl tanımlanacağına dair tartışmalarda somutlaşmaktadır. Alevi Forum’un AABF’nin modeline yakın, yerel ve geleneksel referanslardan büyük oranda ayrılmış ve inanç ortaklığına dayalı bir topluluğu imleyen tanımına karşın, Genç Aleviler ritüel ve inancın her ikisine, geleneksel hiyerarşik yapı ve ocak sistemine dair referanslardan müteşekkil bir topluluğu öneren bir tanıma sahiptir. Bu görüşü destekleyen veri ise Alevi Forum, ABF ve AABF’nin sayfalarına kıyasla Genç Aleviler’in sayfalarındaki yerel ve geleneksel sembol ve referansların yoğunluğudur. Ocak ve dergâhlar, aşiretler, talip toplulukları, ritüeller, Alevi yerleşim yerleri gibi konulara dair paylaşımlarındaki yoğunluk forumun daha geleneksel bir örgütlenme modeline göre yapılmış bir topluluğa ev sahipliği yaptığını düşündürmektedir. Bununla birlikte, Genç Alevilerin Alevilik tanımının da meta anlatılardan beslendiğini gözler önüne serecek biçimde forumda doğrudan forum üyeleri için hazırlanmış makalelerin bulunduğu yazarlarımız adlı bir bölüm bulunmaktadır. Sadece forum yöneticileri düzeyinde değil, üyeler düzeyinde, üstelik her iki forumda da, dernek ve vakıflar ile entelijansiyanın sunduğu topluluk modellerinin etkisi de bariz bir biçimde hissedilmektedir. Katılımcılar, Aleviliği özgün ve kendilerine ait bir anlatıdan hareketle değil, bu makro yapıların modellerini yorumlayarak ya da eleştirerek tanımlamaktadırlar. Bu yönüyle Genç Aleviler örneğinde olduğu üzere

yerel ve geleneksel topluluğa dair referanslara yer verseler de forumlarda inanç ortaklığına dayalı Alevilik tanımı daha ağır basmaktadır. İnanç ortaklığına dayalı bir tasavvurlarının ayrılmaz bileşeni ise öteki imgesidir. Kurumsal sanal ortamlar, insan hakları ihlal raporları, forum üyeleri ise gündelik hayatta yaşadıklarından ve tarihi kalıp yargılardan hareketle bir öteki ve ötekilik tasavvurunu dillendirmektedirler. Bu yönüyle, öteki tasavvuru, ABF ve AABF'nin sayfasında politik öteki olarak tezahür etmektedir. Genç Aleviler, bir tasavvuru esas alarak bir öteki imgesini, Alevi Forum ise inançsal ve ideolojik ayrılıktan hareketle politik bir öteki tasavvurunu üretmektedir. Bu bakımdan, bir ve öteki diyalektiğinden hareketle bir Alevi tanımı ve kolektif kimlik inşa etme eğilimi ABF, AABF, Genç Aleviler ve Alevi Forum'un ortak özelliklerindedir.

Yedi yıl önce haklarında kısaca zikredilen bu bulgulara ulaştığımız topluluklara ne olduğunu anlamak için yaptığımız ikinci araştırma, Alevi toplulukların geçirdiği simgesel inşanın devam ettiğini göstermiştir. Görülmüştür ki makro yapılar güç kaybetmeler de topluluğu üretmekteki yönlendiriciliklerini ve inanç odaklı simgesel inşa modellerini nesnelleştirmeyi sürdürmektedirler. Yeniden yapılandırıldığı görülen ABF'nin sayfasının içeriği bu durumun bariz bir göstergesidir. ABF'nin sayfasının ana bölümlerinden birinin, henüz yapım aşamasında olsa da, inanç meclisi adı altında tasnif edilmesi Alevi toplulukların ritüelden inanca doğru ilerleyen modern simgesel inşa süreçlerinin devam ettiğini, toplulukların aşama aşama bu sürece dâhil olduğunu gözler önüne sermektedir. Sayfa içeriğindeki bu dönüşüm, aradan geçen yedi yılda ABF'nin sayfa içeriğinin AABF'nin sayfasıyla büyük oranda aynılaştığını, Almanya merkezli AABF'nin inanç odaklı yapılanma modelinin Türkiye'deki kurumlar üzerindeki etki ve yönlendiriciliğini de ortaya koymaktadır. Alevi toplulukların simgesel inşalarının devam ettiğinin önemli bir göstergesi de ABF'nin üyelerin etkileşimine izin vermeyen eski online üyelik sistemini kaldırarak, Facebook ve Twitter gibi bireysel etkileşime imkân tanıyan ortamlarda da sayfasının uzantılarını açmış ve bireyleri sürece dahil etmiş olmasıdır. 2016 yılından itibaren aktif olan ABF'nin resmi Facebook sayfasındaki takipçi sayısı 1442'dir. 2014 yılında açılan Twitter hesabının Facebook kadar aktif olmadığı görülmektedir.⁸ Benzer bir biçimde AABF de bireylerin görsel, yazılı ve sesli etkileşimlerine olanak tanıyan Facebook ve Twitter gibi alanlara eklenmiştir. 2011 yılından itibaren aktif olan Facebook'daki takipçi sayısı 12714'dür.⁹ ABF ve AABF'nin topluluğun tanım ve yapılanmasına dair kendi kurumsal modellerini bireysel yorum ve eleştiriye imkân tanıyan sanal ortamlara aktarmaları, önerdikleri simgesel yapılanma modelinin bireyler tarafından içselleştirilmesini ve kolektif kimliklere dönüştürülmesini temin etmeye yönelik görünmektedir. Sayfa içeriği ve üyelik sisteminde yedi yıl gibi kısa bir sürede açığa çıkan bu değişim, sanal ortamın toplulukların simgesel inşasında bir katalizör olarak işlediğini, sadece siber dünyayla sınırlı kalmadığını ve offline gündelik hayata taşan etkileri beraberinde getirdiğini, bireylerin inanç ortaklığına dayalı kolektif kimlikleri inşa etmelerini hızlandırdığını göstermektedir.

Öte yandan yaptığımız son araştırmadan online Alevi toplulukların inşasındaki asıl radikal değişimin bireysel etkileşime dayalı topluluklarda meydana geldiği, bu değişimin ise kültürel kimliklerin yerini sahnelenmiş kimliklerin aldığı bir yapılanmayı yarattığı anlaşılmaktadır. O günlerde sayısız örneği olan Türkiye ya da Avrupa merkezli forum sitelerinin günümüzde yok denecek kadar az sayıda kaldığını görülmüştür. Hiyerarşik örgütlenme biçimi ve makro yapılar tarafından oluşturulmuş meta anlatılara dayalı dünya görüşü dikkate alındığında, forumlar örneğindeki bu sanal ortamların offline hayattaki makro yapılar gibi, internet teknolojilerinin giderek bireycileşen yapısı karşısında hantal kaldığı ve cazibesini yitirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu çalışmanın örneklemini oluşturan iki forum sitesinin de günümüzde kapalı olduğu görülmüştür. Genç Alevilerin yaklaşık olarak en son 2016, Alevi

Forum'un ise 2014'de aktif olduğu anlaşılmıştır.¹⁰ Yapılan araştırmalar, bu iki forum sitesinin kapandığını, üyelerinin Facebook ve Twitter gibi daha bireyci, görsel, sesli ve karşılıklı etkileşime imkân tanıyan çok sesli internet ortamlarına taşındıklarını göstermiştir. Sürecin bununla da sınırlı kalmadığı, birey odaklı bilişsel inşanın daha da derinleşerek devam ettiği görülmüştür. Bireylerin Instagram ya da Youtube gibi sanal ortamlara taşınarak sahneleme ve beğenmeye dayalı yeni bir etkileşim bağlamında bir araya geldikleri, kendi yaşam tarzlarını kamusalılaştırmak suretiyle benzer yaşamı sürdüren bireylerden müteşekkil etkileşim örüntülerini ve kolektif kimlikleri yarattıkları anlaşılmaktadır. Bireylerin, sosyal medyanın açtığı alanı kimliklerini kamusalılaştıracakları bir sahneye dönüştürdükleri, bireyleri ekleyerek kendi sosyal ve sanal etkileşim örüntülerini bir araya getirdikleri ve kendi sanal topluluklarını yarattıkları da görülmüştür. Sanal kurumsal yapılar ise neoliberalizmin yarattığı baskı nedeniyle bireyleri dikkate almayan örgütlenmelerini esnetmiş ve daha katılımcı bir yapıya doğru evrilmiş görünmektedir.

Bu veriler, sanal toplulukların yok olduğunu ya da gerçek olmadığını değil, tüm dünyayı mikro etkileşim örüntülerine ayıran neoliberal küçülme ve esnemeye paralel yeni ve daha bireyci bir yapılanmadan geçtiklerini, bireylerin meta anlatıların kendilerine biçtiği rolü oynamak yerine kendi yazdıkları senaryoları oynamaya ve kendi topluluklarını kurmaya yöneldiklerini göstermektedir.

Sonuç

Modernitenin etkisi altına giren diğer topluluklar gibi, 19. yüzyıldan itibaren makro yapıların kurduğu modernleşme modellerine göre ritüelden inanca doğru seyreden simgesel bir inşadan geçen Alevi toplulukları iki binli yıllardan itibaren toplulukların geçirdiği sembolik yapılanmanın bir diğer aşamasına geçmiş ve sanal ortamda da inşa olmaya başlamışlardır. Sanal ortam, makro yapıları küçültse ve meta anlatılarını parçalasa da yarattıkları modellerin bireylere daha hızlı ve etkin bir biçimde ulaşmasını sağlamış, yerel ve geleneksel bağlamından sökülmüş, biz tasavvuruna dayalı, bilişsel ve modern bir topluluğun gündelik hayatta nesnelleşmesine aracılık etmiştir. Bundan daha etkili olmak üzere, bireylere kendi dünya görüşlerini ve kendi kimlik tasarımlarını paylaşma, topluluğun inşası sürecine doğrudan müdahil olma olanağını tanımıştır. Meta anlatılardan bireysel senaryolara doğru seyreden, bireyi makro yapılar karşısında güçlü bir fail haline getiren bu simgesel inşa, bireylerin, iki binlerin ilk on yılında meta anlatıların da yönlendirici olduğu kolektif kültürel kimliklerden mürekkep online toplulukları, son on yılda ise yaşam tarzlarını ve dünya görüşlerini paylaşmak suretiyle kurdukları bireysel etkileşim örüntülerinden hareketle kendi online topluluklarını ve sahnelenmiş kimliklerini üretmelerinde tecessüm etmiştir.

Son Notlar

¹ <http://www.alevifederasyonu.org.tr/> (Son Erişim: 25.04.2019)

² <https://alevi.com/> (Son Erişim: 01.05.2019)

³ <http://www.gencaleviler.com/forum/> (Son Erişim: 20.03.2013).

⁴ <http://www.aleviforum.com/forum.php> (Son Erişim: 12.03.2013)

⁵ <http://www.alevitishe-bestattungen.de/tr/> (Son Erişim: 01.05.2019)

⁶ <http://www.aabf-inanc-kurumu.com/tag/almanya-alevi-birlikleri-federasyonu/> (Son Erişim: 01.05.2019)

⁷ <https://www.facebook.com/alevifederasyon/> (Son Erişim: 23.04.2019)

<https://twitter.com/abfkurumsal> (Son Erişim: 01.05.2019)

⁸ <https://www.facebook.com/Alevitishe.Gemeinde.Deutschland/> (Son Erişim: 01.05.2019)

<https://www.facebook.com/AvrupaAleviGenclerBirligi/> (Son Erişim: 01.05.2019)

https://twitter.com/huseyinmat_?lang=en (Son Erişim: 01.05.2019)

⁹ <http://web.archive.org/web/20160413035545/http://www.gencaleviler.com/forum> (Son Erişim: 01.05.2019)

<http://web.archive.org/web/20131210135622/http://www.aleviforum.com/> (Son Erişim: 01.05.2019)

Kaynakça

- Anderson, B. (1991). *Imagined communities Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Anthony, G. (2012). *Modernliğin sonuçları*. Çev. Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve müphemlik*, İ. Türkmen (Çev.), İstanbul: Ayrıntı.
- Çaha, Ö. (2004). The Role of the media in the revival of Alevi identity in Turkey. *Social Identities* 10(3): 325-338.
- Çamuroğlu, R. (1998). Alevi revivalism in Turkey. Tord Olsson, Elisabeth Özdalga, Catharina Raudvere (eds.). *Alevi identity cultural, religious And social perspectives*. İstanbul: Swedish Research Institute.
- Castells, M. (2000). Toward a sociology of the network society. *Contemporary Sociology* 29(5): 693-699.
- Delanty, G. (2003). *Community*. London: Routledge.
- Erman, T. ve Göker, E. (2000). Alevi politics in contemporary Turkey. *Middle Eastern Studies* 36(4): 99-118.
- Karolewski, J. (2008). What is heterodox about Alevism? The development of anti-Alevi discrimination and resentment. *Die Welt des Islams* 48: 434-456.
- Kieser, H. L. (2001). Muslim heterodoxy and protestant utopia. The interactions between Alevis and Missionaries in Ottoman Anatolia. *Die Welt des Islams* 41(1): 89-111.
- Kieser, H. L. (2002). Mission as factor of change in Turkey (nineteenth to first half of twentieth century). *Islam and Christian-Muslim Relations* 13(4): 391-410
- Mellor, P. A. (2004). Religion, culture and society in the 'Information Age'. *Sociology of Religion* 65(4): 357-371.
- Olsson, T. (1998). Epilogue: The scripturalization of Ali-oriented Religions. Tord Olsson, Elisabeth Özdalga, Catharina Raudvere (eds.). *Alevi identity cultural, religious and social perspectives*. İstanbul: Swedish Research Institute.
- Şahin, İ. (2013). *Online Alevi topluluklar ritüel desenli bir gruptan mit desenli bir inanç topluluğuna*, Konya: Çizgi Yayınevi.
- Şahin, İ. (2016). Yol bir, sürekin binbir modernleşme, kimlik ve topluluk: Alevilik örneği, A. Özbolet, M. Macit (eds.), *Kimlik ve Din*, Adana: Karahan, ss.127-165.
- Şahin, İ. (2018). Topluluk ve aidiyeti modernleştiren rasyonel bir yapı, İ. Şahin, (ed.), *Uzunyayla Çerkesleri Topluluk, Aidiyet ve Kimlik*, Konya: Çizgi, s. 301-352.
- Şahin, İ. (2019). *Hayat bir oyundur, sosyal acı, teodise, sosyodise ve ritüel*, Konya: Çizgi.
- Sander, T. H. ve Putnam, R. D. (2010). Still bowling alone? The post-9/11 split. *Journal of Democracy* 21(1): 9-16.
- Tenbruck, F. H. (1980). The problem of thematic unity in the works of Max Weber, *The British Journal of Sociology*, 31(3): 316-351.
- Tönnies, F. (2001). *Community and civil society*, J. Harris (ed.), J. Harris; M. Hollis (çev.), Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, Bryan S. (1986). *Equality*, New York: Tavistock Publications and Ellis Horwood Limited.

- Turner, V. (1974). *Dramas, fields, and metaphors symbolic action in human society*, New York: Cornell University Press.
- Turner, V. (1982). *From ritual to theatre*, New York: Paj Publications.
- Turner, V. (1995). *The ritual process, structure and anti-structure*, New York: Aldine De Gruyter;
- Van Bruinessen, M. (1996). Kurds, Turks and the Alevi revival in Turkey, *Middle East Report* 200: 7-10.
- Weber, M. (1998). *Sosyoloji yazıları*, H. H. Gerth-C. Wrights Mills (eds.), Taha Parla (çev.), İstanbul: İletişim.
- Weber, M. (2010). *Şehir modern kentin oluşumu*, Don Martindale & Gertrud Neuwirth (eds.), Çev. Musa Ceylan, İstanbul: Yarın.
- Weber, M. (2012). *Din sosyolojisi*, Ephraim Fischhoff (ed.), Latif Boyacı (çev.), İstanbul: Yarın.
- Wellman, B. (2002). Little boxes, glocalization, and networked individualism. Makoto Tanabe, Peter van den Besselaar, Toru Ishida (eds.). *Digital Cities II, Computational and Sociological Approaches*. Berlin: Springer.
- Williams, J. P. (2009). Community, frame of reference and boundary: Three sociological concepts and their relevance for virtual worlds research. *Qualitative Sociology Review*, 5(2): 3-16.
- <http://web.archive.org/web/20131210135622/http://www.aleviforum.com/>(Erişim: 01.05.2019)
- <http://web.archive.org/web/20160413035545/http://www.gencaleviler.com/forum> (Erişim: 01.05.2019)
- <http://www.aabf-inanc-kurumu.com/tag/almanya-alevi-birlikleri-federasyonu/> (Erişim: 01.05.2019)
- <http://www.alevifederasyonu.org.tr/> (Erişim: 25.04.2019)
- <http://www.aleviforum.com/forum.php> (Erişim: 12.03.2013)
- <http://www.alevitsche-bestattungen.de/tr/> (Erişim: 01.05.2019)
- <http://www.gencaleviler.com/forum/>(Son Erişim: 20.03.2013).
- <https://alevi.com/TR/> (Erişim: 01.05.2019)
- <https://twitter.com/abfcurumsal> (Erişim: 01.05.2019)
- https://twitter.com/huseyinmat_?lang=en(Erişim: 01.05.2019)
- <https://www.facebook.com/alevifederasyon/> (Erişim: 23.04.2019)
- <https://www.facebook.com/Alevitische.Gemeinde.Deutschland/>(Erişim:01.05.2019).
- <https://www.facebook.com/AvrupaAleviGenclerBirligi/>(Erişim: 01.05.2019).

MEDIAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

A Symbolic Reconstruction from the Ritual to the Belief: Virtual Alevi Communities

İlkay Şahin

Extended Abstract

This article aims to deal with the symbolic reconstruction of the communities in the modern era in the case of virtual Alevi communities. It claims that modernity is symbolically restructuring in the context of an abstraction process that moves from ritual to faith rather than destroying communities, and that virtual communities are cognitive structures of this symbolic construction process. In addition, it is believed that the symbolic construction processes of the communities continue without slowing down. The emergence of more flexible and individualistic new types of virtual communities is seen as an indicator of this situation. It considers this symbolic construction of the community as a result of reflexivity which can reflect on the modern structure's own structure and organization, and to correct and renew itself. Until the first half of the twentieth century, modern ideology replaced the traditional societies and belonging and, replaced them with a rational society structure and identities. Accordingly, in the second half of the 20th century, ethnic, religious, class and cultural modern communities were objectified in everyday life. However, modern ideology has entered into a reflexive regeneration that emerged in the last quarter of the 20th century due to the social, cultural and economic crises it created. In this context, when the global bottleneck of capitalism was added to the effects of the Second World War, which shook the trust of modernity, modern ideology initiated a neoliberal renewal that would stretch through the cumbersome and rigid, therefore inefficient macro structures and meta-narratives that would not be able to establish a global world order. In parallel with the gradual dissolution of meta-narratives and macro structures, the economic, political, social and cultural structure has undergone a neoliberal restructuring.

Capitalism adopted the post-fordist flexible production model and replaced the social structure based on the relations of production with a structure based on consumer culture. After the collapse of the bipolar world in the nineties, a global new political order began to be constructed, where the borders and areas of power were shrinking and flowing. Virtual interaction and communities were revealed in the immediate aftermath of this neoliberal structure of modern ideology. In this respect, the modern ideology has begun to re-construct itself in a reflexive way by transforming the ideas of community and identity. The community and identity have entered a new phase of the symbolic construction process that was initiated in the 19th century to remove the tradition of modern ideology and embed itself in it. This symbolic construction, which stretches from the meta narratives towards individual scenarios and makes the individual a strong perpetrator in the face of

macro structures, has been manifested in the collective cultural identities that individuals have established under the guidance of meta-narratives and in ink communities in the first decade of two thousand. In the last decade, it has been conceived in staged identities and communities of individuals who want to publicize their identities by showing lifestyles and world views. Individuals create their own virtual communities where they can play individual scenarios and perform their identities by adding primary interaction patterns such as family, friends and relatives and secondary interaction patterns (network) such as opponent, famous, politician, colleague or boss to the medium of social media, which creates an ordinary and everyday interaction with face-to-face interaction.

This study intends to put forward its claim that communities have undergone a symbolic reconstruction that has led to an increasingly flexible and individualistic structure in the case of online Alevi communities. For this purpose, two separate researches were carried out at different times for the same sample consisting of the ABF (Alevi Bektashi Federation), AABF (Federation of Alevi Unions of Germany), Genç Aleviler Forum and the Alevi Forum. The first research was carried out in September 2012- April 2013 by cyber ethnography. The second one was conducted in April 2019 with indirect observation technique. The data of both studies were compared and interpreted in order to understand how a transformation has occurred in the structure of virtual communities and in what direction the symbolic building process is proceeding.

At the end of the research, it was seen that individuals transformed the field opened by social media into a scene where they would publicize their identities, add individuals and bring together their own social and virtual interaction patterns and create their own virtual communities. Macro-structures seem to have evolved into a more participatory structure, stretching their organizations that do not take into account individuals due to the pressure created by neoliberalism. In our last research, the data we have reached, it shows that virtual communities have undergone a new and more individualistic structure parallel to neoliberal contraction and stretching, which divides the whole world into micro-interaction patterns, instead of playing the role that meta-narratives assign to themselves, virtual communities tend to play the scenarios they write and establish their own communities rather than that they have disappeared or are not real. Evidently, like the other societies under the influence of modernity, according to the modernization models established by the macro structures from the 19th century onwards, the Alevi communities which underwent a modern and symbolic construction process from the ritual to the faith, have passed to another stage of the symbolic structure of modern societies since the millennium and they have begun to be built in the virtual environment. While the virtual environment minimizes macro structures and breaks down the meta-narratives, it has ensured that the models they create can reach individuals more quickly and efficiently, and has been removed from the local and traditional context, and has mediated the objectification of a cognitive and modern community based on our imagination in everyday life. To be more effective, it allowed individuals to share their own world views and their own identity designs and to be directly involved in the process of building the community. This symbolic reconstruction, which stretches from the meta narratives towards individual scenarios and makes the individual a strong perpetrator in the face of macro structures, in the first decade of these two, have created ink online communities from collective cultural identities, in which meta-narratives are also guided and in the last decade, has shaped the way in which they produce their own online communities and staged identities based on the patterns of individual interaction they have established through sharing lifestyles and worldviews.